RÜŞVETİN CEZALANDIRILMASI : CEZALAR VE ÖNLEYİCİ TEDBİRLER*

Prof.Dr. Durmuş TEZCAN**

I. GİRİŞ

1. Bir girişten sonra, bu çalışmada önce gerek ulusal ve gerekse uluslararası düzeyde rüşvetin cezalandırılmasına ilişkin karşılaştırmalı bir değerlendirme yapmak istiyoruz. Daha sonra da konuya ilişkin Türk mevzuatını değerlendirmek istiyoruz.

2. Rüşvet, genel anlamda bir kimsenin görevine veya vicdanına karşı davranmasını sağlamak için kullanılan yöntemler bütününü ifade eder[1]. Ceza hukuku açından ise, rüşvet, memur bakımından, doğudan ve dolaylı haksız bir menfaat, vaat veya taahhüdü istemek veya kabul etmek şeklinde tanımlanabilir[2]. Konu bu kapsamda değerlendirildiğinde, rüşvet verme ve rüşvet alma şeklinde iki ayrı suç oluştuğu gibi, siyasal rejimleri ne kadar farklı olursa olsun, siyasetle para ilişkisinin tüm ülkeleri yakından ilgilendiren evrensel bir sorun olduğu da görülür.

3. Her ülkede, siyasal ve yönetsel yozlaşmayı etkileyen ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel ve dinsel değişik etkenlerin bulunması doğaldır. Yozlaşma ve bu yozlaşmayı yaratan etkenlerin irdelenmesi kadar, yozlaşma ile mücadele yöntemlerinin de tartışılması gerekir.

---

* Bu çalışma, daha önce bu konuda yaptığımız çalışmaların ulusal ve uluslararası düzeyde meydana gelen gelişmelerin ışığında, TCK.nundaki suçlarla ilgili eklemeler hariç, Avrupa Konseyi Rüşvetle Mücadele Uzman Servisler 5.Konferansında (5ème Conférence pour les services spécialisés dans la lutte contre la corruption) (Hotel Tarabya - İstanbul, 15 - 17 Kasım 2000) Fransızca olarak İngilizce çevirisiyle birlikte sunulan şeklinin genişletilmiş Türkçe versiyonudur.

** Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölüm Başkanı

1 Bkz. Dictionnaire du français primordial-Micro Robert, «corruption-rüşvet» kelimesi. Gazeteci Pierre **ABROMOVICI**'e göre, «corruption-rüşvet» kelimesini karşılamak için kullanılan deyim sayılamıyacak kadar çok olup, bunlar arasında Çin'deki « *enveloppes rouges-kızıl zarf* », Arap ülkelerindeki «*bakchich-bahşiş*», Orta Afrika'daki «*matabiche-matabiş*», Filipin'deki «*payola*», Latin Amerikadaki «*propina*» ve Fransızcada yaygın kullanılan «*pots-de-vin*» sayılabilir, bkz, **ABROMOVICI** Pierre, *Les jeux dispendieux de la corruption mondiale*, **Le Monde diplomatique**, novembre 2000, s.22

2 Bkz. **GATTEGNO** Patrice, **Droit pénal spécial**, 3. b, Dalloz Kitabevi, 1999, n° 610; ayrıca bkz. **TEZCAN** D. – **ERDEM** M. R., **Ceza Özel Hukuku**, İzmir, 2000, s.178 vd.

Aslında siyasal ve yönetsel yozlaşma, en başta azgelişmiş ülkelerde olmak üzere[3], siyasal rejimi ne olursa olsun her ülkede görülen genel bir sorundur. Bugünkü Çin'de[4], Marksizm'in yıkıldığı Rusya'da[5], uzun bir Frankist rejimden sonra siyasal partilerin güçlenemediği İspanya'da[6], skandal boyutunda değişik rüşvet olaylarına rastlanırken, Japonya gibi bir ülkede, siyasilerin rüşvet alması, kamuoyunda bazen, yasaların ve uygulamanın aksine, olumsuz bir tepki yerine, zenginden aldığını fakirlere dağıtma seklinde algılanarak, ilgi ve sempati uyandıran bir olaya dönüşebilmektedir[7].

Yönetimde veba salgınına dönüşebilen rüşvet olaylarının, toplumlara çok büyük zararlar vermesinin yeni bir olgu olduğunu sanmak ise yanlıştır. Zira, Ramsay MacMullen'in ortaya attığı ve bilimsel kaynaklara dayandırdığı bir çalışmaya göre, Roma İmparatorluğunun çöküşü, son dönemde, iktidarın kokuşup, baştan sona rüşvet içinde yüzmesiyle açıklanabilir[8].

Şu halde, her dönemde ve her toplumda görülen siyasal ve yönetsel yozlaşmanın tamamen ortadan kaldırılması imkansız gözükse de, yaygınlaşmasının önüne geçilmesi, şiddetini azaltarak, rejim açısından ciddi bir tehlike olma özelliğini yitirmesini ve her toplumda görülen olağan adli olaylar düzeyine inmesini sağlayıcı çözümler bulunması, yozlaşmayla mücadelenin temel amacını oluşturmaktadır.

II. RÜŞVETİN (YOZLAŞMANIN) GENEL OLARAK CEZALANDIRILMASI : CEZAİ YAPTIRIMLAR VE ÖNLEYİCİ TEDBİRLER

4. Tüm ülkelerde, rüşvetin devlet idaresine karşı ağır bir suç olarak uzun yıllardan beri cezalandırılmasına karşın, son yıllarda, Lockheed olayında olduğu gibi, çok uluslu firmaların dağıttıkları rüşvetlere ilişkin bir seri olay üzerine, rüşvet, birçok ülkede, dikkat çekici bir önem kazanmıştır.

---

3 Bkz. Benno **ENGELS**, **La lutte contre la corruption**, Développement et Coopération - D+C (Allemagne), 1993, n° 2, s.10 vd.

4 Bkz. Jacques **ANDRIEU**, **Chine : une économie communautarisée, un Etat décomposé,** Revue Tiers Monde, t. 37, n° 147, 1996, s.669 vd.; Francis DERON, **Des souverainetés jalouses,** in La corruption dans la vie politique, s.73-74.

5 Bkz. Marie **MENDRA**, **Russie : administrations sans foi ni loi**, in La corruption dans la vie politique, s.41 vd.

6 Bkz. Paul **HEYWOOD**, **Corruption et partis en Espagne**, in La corruption dans la vie politique, s.48 vd.

7 Bkz. Jean Marie **BOUISSOU**, **Japon: une institution**, in La corruption dans la vie politique, s.58 vd.

8 Bkz. Ramsay MacMullen, **Le déclin de Rome et la corruption du pouvoir** (*Corruption and the decline of Rome*), (Traduit par A. **SPIQUEL** / A. **ROUSSELLE**), Ed. Les Belles Lettres, Paris, 1991, s.9 vd. Osmanlı İmparatorluğundaki benzeri durum hakında bkz. Ahmet **MUMCU**, **Osmanlı Devletinde Rüşvet (Adli Rüşvet)**, AÜ HF yay., Ankara,1969 s.83 vd.

Nitekim bu amaçla örneğin Fransa'da, kısaca rüşvetle mücadele kanunu (loi anti-corruption) olarak adlandırılan 29.1.1993 tarihli Rüşvetin Önlenmesi, Ekonominin ve İhale Usullerinin Şeffaflaştırılması Kanunu[9], öncelikle rüşvet ve yolsuzlukla mücadele için, adli teşkilata yardım amacıyla Adalet Bakanlığı bünyesinde bu tür suçlarla ilgili bilgileri toplayıp, tasnif edecek, istemde bulunacak adli makamlara kovuşturulan suç konusunda yardımda bulunacak, idari makamların başvurması halinde de bu tür olayları önlemeye yarayacak yöntemler hakkında rapor sunacak, adli yargıdan bir hakim veya savcının başkanlığında, yeni bir kurum olarak Rüşveti Önleme Merkez Servisi (*service central de prévention de la corruption*)'nin kurulmasını öngörmüştür. Adalet Bakanlığı bünyesinde oluşturulan bu merkezde hakim-savcı ve memurlar birlikte görev yapmaktadır. Merkez, topladığı bilgilerin bir suç oluşturma düzeyine ulaştığı kanaatine vardığı andan itibaren savcıyı durumdan haberdar eder ve elindeki bilgileri savcının kovuşturma yapması amacıyla kendisine iletir. Kanun, seçim ve parti giderlerinin karşılanması ve partiler ve adaylar açısından azamî harcanabilecek miktarlar konusunu da düzenlemiş, yıllık rapor yayınlanmasını ve partilere devlet yardımının tabi olduğu kuralları yeniden ele almış, partiler yardımda bulunanların ilân edilmesini de öngörmüştür. Ayrıca ekonomik faaliyetlerin şeffaflığını sağlamanın yozlaşmada taşıdığı önemi göz önüne alarak reklamcılıkta çifte faturalamayı ve hayali hizmetleri önlemek, ticaret merkezleri kurulmasında yerel yönetimlerin rüşvete bulaşmasının önüne geçmek, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinin devri (*délégations de service public*) konusuna açıklık getirmek, kamu ihalelerini şeffaflaştırmak[10], kamuya ait taşınmazların devri, satımı, kiralanması konularını şeffaflaştırmak, örgütlü suçların faaliyetinden sağlanan kara paranın aklanması ile mücadele örgütünün yetkilerini genişletmek, belediye hizmetlerine katılması amacıyla kurulan dernekler yerine yerel yönetimlerin yerel kamu hizmetlerini Belediye İktisadi Teşekkülleri (BIT) aracılığıyla görmesini kolaylaştırarak, bu hizmetlerde şeffaflaş-mayı sağlamak, yozlaşma ile mücadele açısından öncelikli konular olarak kabul edilmiştir[11].

---

9 Bkz. Loi n° 93-122 du 29 1.1993 relative à la prévention de la corruption et à la transparence de la vie économique et des procédures publiques, 30.1.1993 t.li Fransa Resmi Gazetesi (Journal Officiel), s.1588 vd. Anılan yasanın gerekçesi ve genel bir yorumu için bkz. Christophe **GUETTIER**, **La loi anti-corruption**, Ed. Dalloz, Paris, 1993, s.1 vd.

10 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Philippe **TERNEYRE**, **L'apport au droit des marchés publics de la loi anti-corruption**, Revue française de droit administratif - RFDA (France), 1993, n° 5, s.952-961. Ayrıca genel olarak kamu ihaleleri konusunda ve ayrıca ihalede rekabet ilkesi konusunda bkz. Meltem **KUTLU**, **İdare Sözleşmelerinde İhale Süreci**, DEÜ Hukuk Fakültesi yayını, İzmir, 1997, s.192 vd.

11 Özellikle Fransa'da Belediye İktisadi Teşekkülleri (BIT) ve özendiriliş nedenleri konusunda bkz. Christophe **GUETTIER**, **La loi anti-corruption**, s.178-188 vd. Fransa'nın bu afetle cezai konuda yaptığı mücadeleye devam ettiğini ve 30 Haziran 2000 tarih ve 2000-595 sayılı kanunla rüşvetle mücadeleye ilişkin olarak ceza ve ceza usul kanunlarında değişiklik yaptığını ve bu değişikliklerin amacının Avrupa Topluluklarının mali çıkarlarına karşı işlenen sahtekarlık cürümleri ile uluslararası rüşvetle mücadele konusundaki altı sözleşme ile iç hukukun uyumunu sağlamak olduğunu söylemek

Bir yandan mali-siyasi boyutu olan olaylar, diğer yandan, kara para aklama olayları, birçok devletin mevzuatını gözden geçirmesine ve kara para aklama ile çoğu kez sıkı bağları bulunan rüşvetle etkin bir mücadele yapabilmek için uluslararası sözleşmeler yapmalarına neden olmuştur.

Rüşvetle mücadeleye ilişkin yayınlardan, bu konuda değişik mücadele yöntemlerinin bulunduğu görülmektedir. Örneğin Almanya'da yozlaşmanın iki değişik yolla denetim altına alındığı[12], bazı ülkelerde hakim ve savcılarla gazetecilerden bir grubun azimle konunun üzerine gidebilmesi sayesinde bu tür suçlulukla mücadele ortamının doğabildiği ileri sürülmüştür[13].

Öte yandan, rüşvetle mücadelede bir seri mücadele yöntemleri bulunmaktadır. Bunlar arasında, siyasette ve yönetimde açıklık ve saydamlık, bilgiye ulaşım kolaylığı, yurttaşların karar alma sürecine katılımı[14], siyasal ve yönetsel görevlerin başka görevlerle bağdaşmazlığı, teftiş ve denetimi güçlendirme, basın denetimini kolaylaş-

---

gerekir, bkz. 1.7.2000 tarihli **Fransa Resmi Gazetesi** (*Journal Officiel*), s.9944 vd. Cezai yönden Fransa'nın bu sorunla mücadeleye devam ettiğini söyleyebiliriz. Nitekim, çok yakın bir zaman önce, amacı Avrupa Topluluklarının mali çıkarlarına karşı sahtekarlık ve uluslararası rüşvetle mücadeleye ilişkin altı sözleşmeye Fransız iç hukuk kurallarının uyumunu sağlamak olan, 30 Haziran 2000 tarih ve n° 2000-595 sayılı kanunu kabul ederek, ceza kanunu ile ceza usul kanunlarının rüşvetle mücadeleye ilişkin hükümlerini değiştirmiştir, bkz. 1 Temmuz 2000 tarihli **Fransa Resmi Gazetesi** (*Journal Officiel*), s.9944.

12 Bu yöntemlerden birinin, idari yargı ve hesap mahkemelerinin denetimi yoluyla parlamentonun kesin hesap denetimi, diğerinin ise, kamuoyu denetimi olduğu savunulmuştur. Bu konuda bkz. **ELWERT**, Georg, **Lorsque l'argent remonte vers le pouvoir : la corruption en Afrique**, Développement et Coopération - D+C (Allemagne), 1994, n° 2, s.24.

13 Bkz. Yves **MENY**, **Avant-propos**, in La corruption dans la vie politique, s.3 vd.

14 Avrupa Birliğine göre, "saydamlık, Topluluk kurumlarının işleyişinde, çoğunlukla berraklığı belirtmek için kullanılan bir kavram olmaktadır. Yurttaşların Birlik belge ve bilgilerine daha geniş bir şekilde ulaşımını sağlamak ve böylece bu metinlerin daha çok okunmasını gerçekleştirmek (sözleşmelerin basitleştirilmesi, yasal metinlerin yazım düzeyinin iyileştirilmesi ve pekiştirilmesi) gibi değişik istemlere bağlı bir konu olmaktadır. Saydamlığın eksikliğinden, Avrupa yurttaşının karar mekanizmalarını anlamasının zorluğu ve Avrupa kurumlarının uzak ve gizli olduğu şeklinde bir hissi anlatmak için gündeme gelmektedir. Saydamlığa ilişkin yeni bir 225. madde, Amsterdam Sözleşmesi ile Topluluğu kuran sözleşmeye eklenmiştir. Bu madde de, her Avrupa yurttaşı ile üye devletlerden birinde oturan ya da merkezi bulunan bir gerçek veya tüzel kişiye Avrupa Parlamentosu, Konseyi veya Komisyonunun belgelerine ulaşma konusuna yer verilmiştir. Bu belgelere ulaşmanın genel kuralları ile (kamu yararı veya kişisel yarar durumlarına göre) sınırlarının, Amsterdam Sözleşmesinin yürürlüğe girmesinden sonraki iki yıl içinde, Konsey tarafından, Avrupa Parlamentosunun ortak kararı ile belirlenmesi gerekmektedir. Bu üç kurumun her birinin iç yönetmeliğinde, belgelerine ulaşmaya ilişkin özel hükümler konulması zorunluluğu getirilmiştir." Bkz. *Institutions, politiques et élargissement de l'Union européenne*, **www.europa.eu.int.**

tırma, ceza ve disiplin yollarına başvurmaya kadar değişik mücadele türlerini içermektedir[15].

Rüşvetle mücadelenin temel araçlarından biri tartışmasız bilgilendirme ve eleştiri hakkının korunmasıdır[16]. Basının haber verme ve eleştiri hakkının korunması, yolsuzlukla mücadelede temel önlemlerden biri olmakla birlikte, bu haber verme ve eleştiri hakkının, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini yok etme düzeyine ulaşmamasına, ayrıca, basının olağan devlet yardımları dışında yardım sağlamak gibi amaçlar için gücünü kötüye kullanmamasına özen gösterilmesi gerekir. Özellikle çeşitli sektörlerde çalışan holdinglerin, basında da söz sahibi olmaları halinde, sahip oldukları basın araçlarıyla yozlaşma konusunda asılsız kampanya başlatmaları ya da aksine bu yöndeki ciddi endişeler varken, bunları kendi şirket politikaları gereği siyasilere şirin görünmek için, gerçek değilmiş gibi göstermeye çalışmaları kamu oyunun basına şüpheyle bakmasına neden olur. Bu yüzden basının kendi kendini sıkı bir şekilde denetlemesi ve her olayda alınan kararları halka duyurması gerekir[17].

Yozlaşmanın toplumları kemiren bir hastalık olduğu bilincine ulaşılarak, sadece ulusal değil, uluslararası çözüm yollarının da aranması, belli bir bilincin toplumlarda yer etmeye başladığını gösterir. Zira, örneğin Afrikalı yöneticilerin rüşvet batağında yüzdüğünden söz ediliyorsa, halkın vergilerle ödeyeceği kredilere dayalı ihalelerden haksız çıkar sağladıkları, İsviçre bankaları gibi bazı kurumların bu tür operasyonlara aracılık ettiği somut örneklere dayandırılıyorsa[18], bunda rüşvet veren firmaların da sorumluluğunun bulunduğunu, bu tür suçlarla mücadelede ülkelere evrensel yetki tanıyan ve sıkı bir işbirliğine ortam hazırlayan uluslararası düzenlemelere gidilmesi

---

15 Uluslararası İdari Bilimler Enstitüsü (IISA) ile **TODAIE**'nin 15 - 17 Ekim 1997 tarihleri arasında Ankara'da düzenledikleri kolokyumda da bu önlemler kamu yönetimini sağlıklı hale getirmiş için önerilmiştir.

16 Örneğin İsviçre kamuoyunda şüphesiz olumlu etkileri olan Profesör Jean Ziegler'in sert eleştirileri için bkz. **ZIEGLER** Jean, **La Suisse lave plus blanc**, s.14 vd.

17 Aşağıda da açıkladığımız gibi, ayrıca, Türkiye, gazete sahiplerine (gazete sahibi gerçek kişilerle tüzel kişilerin yönetim ve denetim kurulu üyelerine), sorumlu müdürleri, başyazarları ve fıkra yazarlarına 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu (m.2) uyarınca, mal bildiriminde bulunma yükümlülüğü getirmiştir.

18 Örneğin İtalya'daki bir devlet inşaatı müteahhidinin, inşaatın kalitesi konusunda sıkı bir denetimden kurtulmak için bir İtalyan memura İsviçre'de ödediği paraya İsviçre mahkemelerince el koyma kararı verilemeyeceğine İsviçre Federal Mahkemesinin karar vermesi, İsviçre'nin konumunu ve mevzuatın yetersizliğini göstermesi bakımından ilginçtir. Bununla birlikte, İsviçre Bankalar Federal Komisyonunun, 1993 yılında, İsviçre Bankalar Kanununun 3/2-c. maddesine dayanarak bankaların uluslararası ticaretle ilgili, rüşvet olduğunu bildikleri veya bilmeleri gerektiği paraları kabul etmemeleri ve siyasilerin açtığı hesaplara bu tür paralar yatırılıp çekilmeye başlanması halinde de hesabı kapatmaları gerektiğini vurgulaması, küçük de olsa olumlu bir gelişmedir. Bu konuda bkz. Marco **BORGHI**, **Droits de l'homme: fondement universel pour une loi anti-corruption; le cas de la Suisse**, s.18-19.

gerektiği unutulmamalıdır[19]. İşte bu görüşlerden hareket eden Avrupa Konseyi Adalet Bakanları Komitesi, 1994 yılında, rüşvetle yeni mücadele yöntemleri öngörecek uluslararası bir çerçeve sözleşme hazırlamakla görevli "Rüşvete Karşı Çok Disiplinli Grup"(Groupe multidisciplinaire contre la corruption<GCM>)'u oluşturmuştur. Bu çalışmalar, rüşvete ilişkin biri ceza sözleşmesi ve diğeri de özel hukuk sözleşmesi olmak üzere Avrupa Konseyi sözleşmeleri çerçevesinde, yozlaşmanın tüm yönleriyle suç haline dönüşmesi için, ulusal mevzuatları yeknesak hale getirmek ve uluslararası işbirliği imkanlarını tanımlamak, yozlaşmanın mağdurlarının korunması konularını ele almak, diğer bir açıdan da devlet memurlarının davranış kurallarını belirlemek ve son olarak da cezai ve hukuki konularda çok geniş bir adli yardımlaşmayı gerçekleştirmek amacı güden iki sözleşme yapılması sonucunu doğurmuştur[20]. Avrupa Konseyi sorunun özüne yönelerek bu sorunla mücadeleye özellikle **Kamu Görevlilerinin Davranış Kurallarına İlişkin Tavsiye Kararı**nı kabul ederek devam etmektedir[21].

6. Avrupa Birliğine gelince, Avrupa Birliği, bir Avrupa ceza sistemi kurmaya çalışarak, sadece uluslararası rüşvete karşı değil, anı zamanda Avrupa Topluluklarının mali çıkarlarına karşı sahtekarlıklarla da geniş bir mücadele başlatmıştır. Böylece uluslararası rüşvetle ve Avrupa Topluluklarının mali çıkarlarına karşı sahtekarlıklarla mücadeleye ilişkin bir seri sözleşme yapılmış olup, bunların en başında geleni Topluluk memurları ve bir diğer üye devlet memurlarının karıştığı rüşvetle mücadeleye ilişkin 26 Mayıs 1997 tarihli sözleşme olmuştur. Bu andlaşmalar Avrupa Birliğine üye devletlerce yavaş yavaş onaylanmaktadır[22]. Bu alanda Avrupa Birliği, üye devletlerce Avrupa yargılama alanı oluşturmak suretiyle bu yargı çevresinde örneğin Avrupa Birliği memurları tarafından işlenen suçları, Avrupa Topluluklarının mali çıkarlarına karşı işlenen suçları ve benzer suçları soruşturmak ve kovuşturmak amacıyla Avrupa Savcılığı (le Ministère public européen-MPE) olarak isimlendirilen

---

19 Bkz. Georg **ELWERT**, **Lorsque l'argent remonte vers le pouvoir : la corruption en Afrique**, s.23. Yazar, 1993 yılında Berlin'de yozlaşma ile mücadele için Uluslararası Şeffaflık Derneği (Association Transparency International- TI) kurulduğunu, çeşitli ülkelerdeki ulusal bürolarının da yardımıyla üçüncü dünya ülkeleriyle yapılan ticareti düzene sokmak istediklerini de vurgulamaktadır, bkz. s.26.

20 Strazburg'da 27 Ocak 1999 da imzalanan 173 nolu Rüşvete İlişkin Ceza Sözleşmesi (la convention pénale sur la corruption) et Strazburg'da 4 Kasım 1999 da imzalanan 174 nolu Rüşvete İlişkin Özel Hukuk Sözleşmesi (la convention civile sur la corruption) için bkz. **Traités Européens**, www.coe.int/

21 Avrupa Bakanlar Komitesi tarafından 11 Mayıs 2000 tarihli 106. sayılı dönem toplantısında kabul edilen r (2000) 10 sayılı Tavsiye Kararına bkz. Recommandation n° r (2000) 10 du Comité des ministres aux Etats membres sur les **codes de conduite pour les agents publics** *(adoptée par le Comité des Ministres le 11 mai 2000 à sa 106e session),* www.coe.int/

22 Bkz. **THEATO** Diemut R., Bilan et perspectives en matière des intérêts financiers de l'Union européenne, **AGON**, n°25, Aralık 1999, s.3-4. Bu onama kararları arasında, Fransa'nınki en geniş olanıdır, bkz.. **Journal Officiel** (Fr. Resmi Gazetesi) 1 Temmuz 2000 s.9944.

yeni bir kuruma da yer veren «Corpus Juris» adı altında toplanan cesur bir çalışma başlatmıştır[23].

Öte yandan, Avrupa Toplulukları Avrupa Birliğine dönüşmeden önce 1960'lı yıllardan beri uluslararası ceza hukukunun gelişimine özellikle Topluluk ceza sistemi oluşturmaya imkan sağlayacak bir zemin oluşturmuştur. Gerçekten, Topluluk içindeki bütün alanlardaki dolaşım (kişi, mal, hizmet, sermaye dolaşımı ve serbest rekabet) bir bölge yaratmış olup, bunların ahenkli işleyişi ise, sözleşme kurallarına veya yönetmeliklere aykırı davranarak işlenen suçlara karşı para cezaları uygulamak yetkisi gibi etkin bir koruma sağlamak için, kuralların ve özellikle cezai kuralların kabul edilmesini zorunlu kılıyordu[24]. Devletler, bu yönde tek bir sistemin kabulünün zorunlu olduğunun bilincinde, Komisyonun girişimiyle Brüksel'de 1 Mart 1962 de düzenlenen bir toplantıda, Avrupa Konseyi ve Benelüks bünyesinde gerçekleştirilenlerden esinlenecek Topluluk hukukundaki suçların araştırılmasına ve kovuşturulmasına ilişkin bir sözleşme tasarısı hazırlamaya karar vermişlerdi. Böyle bir inisiyatif, en azından bazı mali ve ekonomik suçlara ilişkin Topluluk ceza alanının yaratılmasının önemi yönündeki bilince rağmen, özellikle ulusal egemenliğe aşırı bir bağlılıkla hareket eden Fransız delegasyonunun tutumu nedeniyle, o dönemde, başarısızlıkla sonuçlanmıştı[25]. Avrupa Toplulukları genişledikçe ve Avrupa Birliğine dönüşünce mali ve ekonomik suçların sayısı çok arttı, zira, Avrupa Birliği bünyesinde bir ülkeden diğerine, kanunlar, yetkiler ve cezai yaptırımlar değiştiği halde, tek pazarın oluştu-rulması sonucu ticari engeller ve dolaşım güçlükleri ortadan kalktı. Böyle bir durumun sonucu ise, faaliyet gösterdikleri ekonomik ve mali sistemin zayıflıklarından yararlanmayı çok iyi bilen suç örgütlerine Avrupa düzeyinde olanakların çoğalmasını sağlamak olmuştur. Günümüzde, Avrupa Birliği Sözleşmesinin ortak amaçlarını gerçekleştirmek olan cezai konularda adli yardımlaşma (md.31) cezai konularda üye

---

23 Bkz. **DELMAS-MARTY** M.-**VERVAELE** J.A.E.(eds),**The Implementation of the Corpus Juris in the Member States**, vol. I, s.188 vd.; uluslararası ceza hukukunda mülkilik ve yetki çatışmaları sorununa ilişkin genel bir bilgi için bkz. **TEZCAN** Durmuş, **Territorialité et conflits de juridictions en droit pénal international**, Ankara Siy. Bilgiler Fak. yayını, Ankara, 1983, 460 s.

24 Roma Sözleşmesinin 85. ve 86. maddelerinin uygulamasına ilişkin 17 n°lu yönetmeliğin teknik nedenlerle cezai niteliğini reddeden tartışma konusunda bkz. **TEZCAN**, op.cit, s.360 vd.

25 Bu konuda bkz. VAN **BINSBERGEN** W.C., Le droit pénal des Communautés européennes, in **Droit pénal européen**, Actes du Congrès organisé les 7-9 novembre 1968 par l'Institut d'Etudes européennes, PUB yay, Bruxelles, 1970, , s.215-216; Buna karşılık, Johannes'e göre, bu başarısızlık, büyük bir kısmıyla uzmanların Avrupa Konseyindeki çalışmalar ile olan farklılıkları dikkate almamalarından kaynaklanmaktaydı, bkz. **JOHANNES** H., De nouvelles tendances dans le droit pénal des Communautés européennes, **Revue trimestrielle de Droit pénal européen**, 1971, p. 89 ayrıca bkz.. **JOHANNES** H., Le droit pénal et son harmonisation dans les Communautés européennes, **Revue trimestrielle de Droit pénal européen**, 1971, p. 364

devletler hukuklarını birbirlerine yaklaştırmak ve suçluların geri verilmesi ve adli yardım konularında işbirliğini güçlendirmektir[26].

7. Uluslararası planda rüşvetin uluslararası ticari sözleşmeler bakımından yıkıcı rolü OCDE bünyesinde önemli bir andlaşmanın konusunu oluşturmuştur : Gerçekten, Uluslararası Ticari Sözleşmelerde Yabancı Kamu Görevlilerinin Rüşvetiyle Mücadeleye İlişkin 17 Aralık 1997 tarihli Sözleşme[27], buna taraf olan her devleti, bir yabancı devletin veya uluslararası resmi bir örgütün mensubu olan bir kamu görevlisinin rüşvet alma ve verme fiillerini cezalandırmayı amaçlamaktadır[28]. Nitekim

---

26 Özellikle Avrupa Topluluklarının mali çıkarlarına karşı sahtekarlık yanında, sınır ötesi suçluluğun niteliği (sahtekarlık, kalpazanlık, rüşvet, insan ticareti, ırkçılık ve ayrımcılık, bilişim suçları, çevre suçları vs.), Birliğin ortak bir ceza politikası belirlemesini gerektirmekte ve bu tür suçluluğa yanıt oluşturacak stratejinin belirlenmesini gerekli kılmaktadır. Avrupa Komisyonu, 1999 yılı eylül ayında paralar dışındaki ödeme araçlarında sahtekarlık ve kalpazanlık ile mücadele konusunda bir öneriyi tartışmaya açmıştır. Bu teklif, Avrupa Birliği ölçeğinde daha iyi mücadele edilen -uluslararası boyutlu- suçların artan türlerine karşı etkili olabilecek mücadele türünü açıklamaktadır. Bu alanda Avrupalı uzmanların çalışmaları, üye devletler kadar Avrupa Komisyonunun özgün önerilerini de içermektedir. Bu ise, önleyici ve cezalandırıcı olduğu kadar onlara eşlik edici yönleri de içeren global ölçekli bir stratejiyi içermektedir, bkz. JUSTICE ET AFFAIRES INTERIEURES : coopération judiciaire en matière pénale–rapprochement et collaboration, http: // www.europa.eu.int /comm/ justice_home/unit/penal_fr.htm. Ayrıca bkz. **TEZCAN** Durmus, **La position de la Turquie au regard de la lutte contre la fraude et le crime organisé (Organize Suçluluk ve Sahtekarlik Cürümleri Açısından Türkiyenin Konumu)** başlıklı tebliğ (Bu tebliğ, **"Corpus Juris" et l'entraide judiciaire relative au champ de la protection des intérêts financiers de l'Union Européenne ("Corpus Juris" ve** Avrupa Birliğinin Mali Çıkarlarını Korumaya İlişkin Adli Yardımlaşma**) konulu** Avrupa Komisyonu ile Aybay Hukuk Araşturmaları Vakfı tarafından müştereken düzenlenen seminerde sunulmuştur, 12-13 Ekim 2000 – İstanbul).

27 Bu sözleşmenin 1 Şubat 2000 tarih ve 4518 sayılı Kanunla onaylanmasına izin verilmesi üzerine 9 Mart 2000 tarih ve 2000/385 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onanmış ve bu karar 10 Mayıs 2000 tarihli Resmi Gazete'de (s.631 vd.) yayınlanmıştır. Sözleşmenin özellikle, 1. maddesinde yabancı kamu görevlilerinin rüşvet verme suçu; 2. maddesinde, tüzel kişilerin sorumluluğu, 3. maddesinde yaptırımlar, 4. maddesinde kısmen ülke topraklarında işlenen rüşvet suçunda yetki, 6. maddesinde zaman aşımı, 7. maddesinde kara para aklanması, 8. maddesinde muhasebe kuralları, 9. maddesinde adli yardımlaşma ve 10. maddesinde de suçluların geri verilmesi konuları düzenlenmiştir.

28 Fransız gazeteci Pierre **ABROMOVICI** rüşvetin önlenmesi konusunda uluslararası bir iradenin oluştuğunu düşünmenin gerçekçi olup olmayacağı sorusunu soruyor (bkz. **ABROMOVICI** Pierre, *Les jeux dispendieux de la corruption mondiale*, in **Le Monde diplomatique**, Kasım (novembre) 2000, s.22-23). Kimliğini gizli tutan büyük bir Fransız ihracat şirketi görevlisinin kendisine teyit ettiği gibi, "Günümüz kurnazlıklarından biri OCDE'ye üye olmayan devletlerde şube açmak olup, böylece daha önce Fransa'dan yapılan OCDE dışındaki bu ülkeden yapılacaktır." **ABROMOVICI**, bir kısmı Nijeryalı önemli kişilere aktarıldığı sanılan 400 milyon Frankın tabela şirket aracılığıyla transit geçişini yapmaktan sanık Dumez-Nigeria Şirketi Genel Müdürü hakkında 2000 yılı şubat ayında verilen takipsizlik kararını örnek olarak göstermek suretiyle bu yöntemin doğruluğunu ileri sürmektedir. Yukarıda zikrettiğimiz Dumez-Nigeria Şirketi Genel Müdürü olayında, Nijerya'daki şubenin Fransa'daki ana şirketten ayrı hukuki bir kişiliğe sahip olması, sanık hakkında verilen takipsizlik kararının gerekçesini oluşturmuştur (bkz, Le Monde, 4 Nisan 2000).

bu doğrultuda rüşvetle mücadeleye ilişkin 30 Haziran 2000 tarihli ve 2000-595 sayılı ceza ve ceza usul kanunlarını değiştiren kanun[29] Fransız Ceza Kanununun yeni 435-3. ve 435-4. maddelerinde 17 Aralık 1997 tarihli Sözleşmeye uygun olarak bu fiilleri daha ağır cezalandırmıştır[30].

Eğer büyük ihracatçı devletler, bir yandan, OCDE dışındaki bir ülkeye yerleşmiş şubeler aracığıyla işlenen rüşvet fiillerini cezalandırmazlar, diğer yandan da, ihraç için gizli yardımları vergi cennetlerindeki şubeleri aracılığıyla yapmaya devam edenler ise, böyle bir sözleşmenin arzu edilen düzeyde etkili olmasının söz konusu olamayacağını düşünüyoruz[31].

---

29 Bkz. Fransa Resmi Gazetesi (Journal officiel français), 1 Temmuz 2000, n° 151, s.9944. Bu kanunla ilgili açıklama notunda, bu kanunun, Fransa iç hukukunu, uluslararası rüşvetle mücadeleye ve Avrupa Topluluklarının mali çıkarlarına karşı işlenen sahtekarlıkları önlemeye ilişkin altı sözleşme ile uyumunu sağlamak olduğu vurgulanmıştır, bkz. **Présentation de la loi modifiant le code pénal et le code de procédure pénale et relative à la lutte contre la corruption,** Paris, 21 Haziran 2000,

30 Bkz. " Madde. 435-3. - 17 Aralık 1997 tarihinde Paris'de imzalanan Uluslararası Ticari Sözleşmelerde Yabancı Kamu Görevlilerinin Rüşvetiyle Mücadeleye İlişkin Sözleşme'nin uygulamaya konulması bakımından, uluslararası ticaretin yürütülmesinde bir ihalenin veya haksız yararın elde edilmesi ve muhafazası gayesiyle resmi görevlerin ifası zımnında hareket etmesi veya hareket etmekten kaçınması için, yabancı bir kamu görevlisine kasıtlı olarak doğrudan veya aracılar vasıtasıyla hak edilmemiş para veya yararlar öneren, vaat eden veya veren kişi için, on yıl hapis cezası ve 1.000.000- (bir milyon) Frank para cezası verilir." "Yukarıdaki fıkrada sözü edilen ve doğrudan veya aracılar vasıtasıyla hak edilmemiş para veya yararlar öneren, vaat eden veya veren kişinin isteğini kabul ederek anılan suçu işleyene de aynı cezalar verilir." "İşbu maddede öngörülen suçların takibi ancak iddia makamının (savcılığın) istemiyle gerçekleşir.";

"Art. 435-4. - 17 Aralık 1997 tarihinde Paris'de imzalanan Uluslararası Ticari Sözleşmelerde Yabancı Kamu Görevlilerinin Rüşvetiyle Mücadeleye İlişkin Sözleşme'nin uygulamaya konulması bakımından, uluslararası ticaretin yürütülmesinde bir ihalenin veya haksız yararın elde edilmesi ve muhafazası gayesiyle resmi görevlerin ifası zımnında hareket etmesi veya hareket etmekten kaçınması için, bir hakim-savcıya, bir jüri üyesine veya adli görevde yer alan kimseye, bir hakeme veya yargı yerince ya da taraflarca görevlendirilen bilirkişiye veya yabancı bir devlette veya uluslararası bir kamu örgütünde arabuluculuk veya sulhen çözümle görevli adli heyet tarafından görevlendirilen bir kimseye, kasıtlı olarak doğrudan veya aracılar vasıtasıyla hak edilmemiş para veya yararlar öneren, vaat eden veya veren kişi için, on yıl hapis cezası ve 1.000.000- (bir milyon) Frank para cezası verilir."

"Yukarıdaki fıkrada sözü edilen ve doğrudan veya aracılar vasıtasıyla hak edilmemiş para veya yararlar öneren, vaat eden veya veren kişinin isteğini kabul ederek anılan suçu işleyene de aynı cezalar verilir." "İşbu maddede öngörülen suçların takibi ancak iddia makamının (savcılığın) istemiyle gerçekleşir.";

Türkiye'de de, Uluslararası Ticari Sözleşmelerde Yabancı Kamu Görevlilerinin Rüşvetiyle Mücadeleye İlişkin 17 Aralık 1997 tarihli Sözleşmenin onaylanmasını müteakip yakın bir zaman önce uluslararası ticari sözleşmelerde yabancı kamu görevlilerine rüşvet vermeyi cezalandıran bir kanun tasarısını hazırlayıp Meclise sunduğunu belirtmek isteriz. Ayrıca 2000 yılında tamamlanan son TCK Öntasarısına da bu eklemeler yapılmıştır.

31 Nitekim, Amerika Birleşik Devletlerinin, Avrupa Birliğinin başvurusu sonucu, Dünya Ticaret Örgütü önünde, vergi cennetlerindeki şubeler aracılığıyla örtülü ihraç primleri vermekten mahkum edilmesi

III. TÜRKİYE'DE RÜŞVETE (YOZLAŞMAYA) KARŞI CEZAİ YAPTIRIMLAR

8. Türkiye'de kamu idaresine karşı işlenen suçlar, 1990 yılında önemli ölçüde değiştirilerek aynı yıl Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu'nu da kabul edilmiştir.

Öte yandan, Türk Siyasi Partiler Kanunu, partilerin hesaplarının Anayasa Mahkemesi tarafından denetimini öngörmekte ve fakat bu denetim, zaman ve personel yönünden yüzeysel kalmaktadır. Yozlaşma ile etkin bir mücadele için, siyasi partilerin gelirlerinin ve seçim masraflarının düzenli şekilde denetlenmesi gerekmektedir.

Ayrıca, 1988 tarihli Uyuşturucu Maddelerin Kaçakçılığına Karşı B.M. Sözleşmesini 1996 yılında onaylayan Türkiye, kara para aklamasının önlenmesi ile görevli bir kurumun oluşturulmasına ilişkin için 13.11.1996 tarih ve 4208 sayılı kanunu kabul etmiştir. Bu kanun ise, bir bakıma 30 Temmuz 1999 tarih ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu ile tamamlanmıştır[32]. Bu gelişmeler yanında, 18 Haziran 1999 tarih ve 4389 sayılı Kanunla yeni özerk bir kurum olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun oluşturulması da gerçekleştirilmiştir[33].

Ayrıca 1 Şubat 2000 tarih ve 4518 sayılı Kanunla onaylanmasına izin verilmesi üzerine 9 Mart 2000 tarih ve 2000/385 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye'nin onayladığı Uluslararası Ticari Sözleşmelerde Yabancı Kamu Görevlilerinin Rüşvetiyle Mücadeleye İlişkin 17 Aralık 1997 tarihli Sözleşme doğrultusunda hazırlanan kanun tasarısıyla rüşvet suçlarına, uluslararası ticari sözleşmelerde yabancı kamu görevlilerine rüşvet verme fiili dahil edilmektedir[34].

---

bu duruma bir örnek olmaktadır, bu konuda bakınız, **ABROMOVICI** Pierre, *Les jeux dispendieux de la corruption mondiale*, in **Le Monde diplomatique**, Kasım 2000, s.23.

32 1.8.1999 tarih ve 23773 sayılı Resmi Gazete

33 Bu yeni kanun 23.6.1999 tarih ve 23734 sayılı Resmi Gazete de yayınlanmıştır (17 Aralık 1999 tarih ve 4491 sayılı kanunla yapılan değişiklikler ise, 19 Aralık 1999 tarih ve 23911 sayılı Resmi Gazete de yayınlanmıştır).

34 Bu Tasarıda TCK yanında kara paranın aklanması ile ilgili 4208 sayılı kanun ile Devlet İhale Kanununda ve 593 sayılı Gelir Vergisi Kanununda da değişiklik ve eklemeler öngürülmektedir. Özellikle TCK.nun 4. maddesinde yapılan değişiklikle birlikte, 220. madde yeniden düzenlenmekte ve şu hükmü içermektedir: "Türk Ceza Kanununun 213, 214 ve 216 ncı maddeleri ile 215 inci maddenin ikinci fıkrasının uygulanmasında, Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Verilen Rüşvet ile Mücadele Sözleşmesine taraf olan yabancı ülke, seçilmiş veya atanmış yasama, yürütme ve yargı görevlisi ile kamu kurum ve kuruluşlarında kamu görevi ifa edenler 211 nci madde kapsamında memur sayılırlar.

Tüzel kişilerin organ ve temsilcilerinin tüzel kişi yararına işledikleri suçlardan dolayı fiili işleyen hakkında yukarıdaki maddelere göre hükmedilen veya hükmedilmesi gereken para cezasına tüzel kişi hakkında da ayrıca hükmolunur".

Son olarak, her cephede rüşvet ve yolsuzlukla mücadelenin, rüşvet sorununa sürekli kamuoyunu duyarlı kılacak kitle iletişim araçlarının katkısı olmadan etkili olamayacağını vurgulamamız gerekmektedir.

9. Türk hukukundaki bu konuya ilişkin cezai yaptırımlar, iki açıdan ele alınabilir. Bunlardan ilki, yozlaşmanın siyasi partiler ve siyasetçilerle, ikincisi ise, kamu yönetiminde kamu gücünü kullanma yetkisi olan görevlilerle, diğer bir deyişle, devlet memurları ile ilgili düzenlemelerdir.

III. 1 : Siyasi Partiler ve Siyasetçilerle İlgili Denetim ve Cezai Yaptırımlar

10. Yozlaşmanın yürütmede siyasal kararları alma yetkisine sahip siyasi partiler ve siyasetçilerle ilgili skandallarla doruk noktasına varması, belli önlemlerin alınmasını gerektirmiş ve özellikle 1980 ihtilali sonrasında konu Türkiye'de ayrıntılı yasal düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Para-siyaset ilişkisini göz önüne alan kanun koyucu, 22.4.1983 tarih ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu[35] ile siyasi partilerin gelir ve giderlerinin denetimini sıkı kurallara bağlamış, kurallara riayetsizliği gerek siyasi partiler ve gerekse siyasi parti yöneticileri açısından müeyyidelen-dirmiştir. Ancak bu konuda kısmi bir değişiklik, 12 Ağustos 1999 tarih ve 4445 sayılı Kanun ile gerçekleşmiştir.

A. SİYASİ PARTİLERLE İLGİLİ DENETİM VE CEZAİ YAPTIRIMLAR

a) Siyasi Partinin Tanımı ve Yükümlülükleri

11. Siyasi partilerin tanımı, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 3. maddesinde verilmiş olup[36], buna göre :

- Anayasa ve kanunlara uygun olarak Türk vatandaşları tarafından kurulabilen[37] tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır,

- Siyasal görüşleri tüzük ve programlarında belirlenir,

- Güdecekleri amaç kanunda belirtilmiş olup, bu amacın demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmasını arzu etmektir,

- Yöresel faaliyet göstermek üzere kurulamazlar, sadece ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanabilirler,

---

35 Bkz. 24.4.1983 tarih ve 18027 sayılı Resmi Gazete. Öte yandan bu kanunda bazı değişiklikler ve eklemeler 12 Ağustos 1999 tarih ve 4445 sayılı Kanun ile yapılmıştır.

36 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 3.maddesine göre, "*siyasi partiler, Anayasa ve kanunlara uygun olarak, milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile millî iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanan tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır*."

37 Bkz. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, m. 5.

- Anayasada nitelikleri belirtilen resmi dili Türkçe olan demokratik, laik, hukuk devleti anlayışına aykırı faaliyette bulunamaz ve kararlar alamazlar.

b) Siyasi Partilerin Gelir ve Giderleri

12. Türkiye'de siyasi partilerin gelir ve giderleri, bir yandan ilçeleri içerecek şekilde iller düzeyinde, diğer yandan parti merkezi düzeyinde ayrı ayrı hazırlanacak tahmini yıllık bütçe ile belirlenir ve buna göre harcamalar yapılır[38].

Siyasi partilerin bütün gelirleri parti tüzel kişiliği adına elde edilir[39], bütün giderleri parti tüzel kişiliği adına yapılır[40].

Siyasi partilerin on tür gelire sahip olabilecekleri kabul edilmiştir[41]. Bunların bir kısmı aidatlardan (giriş ve üyelik aidatı, milletvekili aidatı, seçimlerde aday adaylarından alınan özel aidat), parti bayrağı, rozeti, flaması vs. satışlarından, parti yayın satışlarından, üyelik kartı, parti defter, makbuz ve kağıtları karşılığı sağlanan paralardan, bağışlardan ve ayrıca devlet yardımından oluşur.

Bu gelirlerin belirlenmesi, üst sınırları ve vergiden muafiyet durumları kanunda açıkça belirtilmiştir[42]. Özellikle bağışlarla ilgili olarak kanunda çok sıkı kurallar öngörülmüştür. Buna göre, tüm kamu kurum ve kuruluşlarıyla bunların iştirakleri, özel kanunla kurulan bankalar, meslek kuruluşları ve sendikalar siyasi partilere bağışta bulunamazlar. Yabancı devletlerle uluslararası kuruluşlardan, yabancı uyruklu kişiler ile yurt dışında bulunan dernek, grup ve kuruluşlardan da siyasi partiler bağış kabul edemez[43]. Bu yasak kapsamı dışında kalan kişi ve kuruluşlar, siyasi partilerden dilediklerinin her birine yılda en fazla *iki milyar* lira (*bu miktar 12 Ağustos 1999 tarih ve 4445 sayılı Kanunun 9. maddesi ile iki milyar* liraya yükseltilmeden önce ***elli***

---

38 Bkz. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, m. 73.

39 Bkz. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, m. 69.

40 Bkz. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, m. 70.

41 Bkz. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, m. 61.

42 Bkz. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, m. 61 vd.

43 Bkz. 4445 sayılı kanunla değişik 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, m. 66/3. Bu yasaklara uyulmadığı yönünde zaman zaman basında haberler çıkmaktadır. Konuyla ilgili olarak, örneğin Anayasa Mahkemesinin siyasi parti malî denetimleri çerçevesinde Refah Partisinin 1989 yılı kesin hesaplarının denetimi sırasında Yargıtay C. Başsavcılığına yazı yazarak, bu parti hakkında inceleme ve soruşturma belgelerini istemiş, gelen 15.12.1994 tarih ve Muh. 1994/13 sayılı cevabî yazıda, söz konusu partinin yabancı gerçek ve tüzel kişiler ile yabancı ülkelerdeki dernek, grup ve kurumlardan doğrudan doğruya veya bazı kişiler aracılığı ile yardım kabul ettiğine dair yazılı ve görsel basında yer alan haberler üzerine konunun incelemeye alındığı belirtilmiştir. Anayasa Mahkemesi bu cevap üzerine, ileride konunun Yargıtay C. Başsavcılığın araştırmaları sonucuna göre tekrar ele alınacağı düşüncesiyle eldeki belge ve bilgilerle incelemesini sonuçlandırmıştır. Bu konuda bkz. Anayasa Mahkemesinin 11.7.1995 tarih ve 1990/7 Es.-1995/14 K. sayılı siyasi parti malî denetim kararı, **Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi**, Sayı 31, 2.c, Ankara, 1996, s.970-976.

milyon lira idi) bağışta bulunabilirler[44]. Bağışların bu miktarı aşan kısmı Anayasa Mahkemesince yapılan mali denetim sırasında devlet hazinesine gelir kaydedilir.

13. Siyasi partilerin gelirleri içinde, önemli bir miktarı ise, devlet yardımı oluşturur[45]. Bu yardımdan tüm partiler değil, belli bir oya sahip partiler yararlanabilir. Kanuna göre, devlet yardımı, son milletvekili seçimlerinde öngörülen ülke genelindeki genel barajı aşan partilerin her yıl, o yıl ki genel bütçe gelirlerinin B cetveli toplamının beş binde ikisi kadar olup, devlet hazinesinden ödenir[46]. Ancak, yapılan devlet yardımı sadece parti ihtiyaçlarının karşılanmasında veya parti çalışmalarında kullanılabilir.

Öte yandan, Türkiye'de siyasi partilerin yasada öngörülen gelirlerle giderlerini karşılaması bir zorunluluk olup, bu konuda ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 66 ncı maddenin 1 ve 3 üncü fıkralarında gösterilenler dışında kalan gerçek ve tüzel kişilerden kredili veya ipotek karşılığı mal satın alma hali hariç, kredi ve borç alması yasaktır[47]. Aynı şekilde borç vermesi de yasaktır[48]. Buna karşılık seçimlerde partiler ve adaylar açısından azamî harcanabilecek miktarların hangi meblağları aşamayacağı konusu kanunda düzenlenmiş değildir. Bu konunun da Fransa ve Belçika'da olduğu gibi belirlenmesinde, buna uymayan adaylar açısından aldıkları seçim sonuçlarının iptalinde büyük fayda vardır. Bu konunun önemi siyasi partilere yapılabilen resmi bağışlardan çok daha büyük bağışların kişilere yapılabildiğini 1999 yılındaki bağış

---

44 Gerçekten, 12 Ağustos 1999 tarih ve 4445 sayılı Kanunun 9. maddesi ile siyasi partilerden her birine yılda yapılabilecek en fazla bağış elli milyon liradan **2 milyar liraya** *yükseltilmiştir*.

45 Örneğin son yıllarda iktidar ortağı olan partilerden Doğru Yol Partisinin 1993 yılı genel merkez gelirleri toplamı olan 87.574.735.120 TL içinde devlet yardımı 57.656.176.889 TL olup, bu miktar, aynı partinin 76 il örgütünün toplam gelirlerini oluşturan 53.365.674.659 TL'dan daha fazladır. Bu konuda bkz. Anayasa Mahkemesinin 9.11.1995 tarih ve 1994/25 Es.-1995/18 K. sayılı siyasi parti malî denetim kararı, **Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi**, Sayı 31, 2.c, s.1002. Benzeri durum birçok partinin genel merkez gelirleri için geçerli olmaktadır. Örneğin Büyük Birlik Partisinin 1993 yılı genel merkez gelirleri toplamı olan 1.538.134.881 TL içinde devlet yardımı 954.832.000 TL olmaktadır. Ancak bu miktar, DYP'nin aksine, aynı partinin 76 il örgütünün toplam gelirlerini oluşturan 3.787.750.417 TL'dan çok daha düşük kalmakta, bu da bazı partilerin yerel örgütlerinin genel merkezden daha faal olduğunu göstermektedir. Bkz. **Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi**, Sayı 31, 2.c, s.991-992.

46 Bkz. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'na 27.6.1984 tarih ve 3032 sayılı Kanun ile eklenen Ek Madde 1-5. Ancak, kanun, genel barajın altında kalmakla birlikte, ülke genelinde % 7'yi aşan partilere de devlet yardımı öngördüğü gibi, milletvekili seçimlerinin yapılacağı yıl, bu miktarın üç katı, yerel seçimlerin yapılacağı yıl ise iki katı ödeneceğini, her iki seçimin birlikte yapılması halinde ise, bu miktarın üç katı aşamayacağını belirtmiştir (Ek Madde 1).

47 Bkz. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, m. 67 (Değişik birinci cümle: 12/8/1999 - 4445/8 md.) *Siyasi partiler ticari faaliyette bulunamazlar, kredi veya borç alamazlar. Ancak, ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 66 ncı maddenin 1 ve 3 üncü fıkralarında gösterilenler dışında kalan gerçek ve tüzelkişilerden kredili veya ipotek karşılığı mal satın alabilirler.*

48 Bkz. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, m. 72 : *Siyasi partiler, üyelerine ve diğer gerçek ve tüzelkişilere hiçbir şekilde borç veremezler.*

miktarını arttıran kanun değişikliği öncesinde DYP Başkanlık seçimine katılan Köksal TOPTAN'a yapılan bağış olayı aşağıda değindiğimiz üzere açıkça göstermektedir[49].

c) Siyasi Partilerin Gelir ve Giderlerinin Denetimi

14. Siyasi partilerin gelir ve giderleri Türkiye'de yargı organının denetimine tabi tutulmuştur. Bu denetimin Anayasa Mahkemesi gibi ülkenin en yüksek yargı organına verilmesi, siyasi partiler üzerinde tarafsız ve ciddi bir denetimin sağlanması amacını taşımaktadır.

Türkiye'de siyasi partilerin yıllık bütçelerine göre, sağladıkları gelirleri ve yaptıkları giderleri, her bütçe yılını izleyen yıl içinde, iller ve parti genel merkezi düzeyinde hesaplandıktan sonra, merkez karar ve yönetim kurullarınca incelenip, birleştirilerek karara bağlanır. Bu kesin hesapların birer örneği, bütçe yılını izleyen yılın haziran ayı sonuna kadar, Anayasa Mahkemesi Başkanlığına ve bilgi için Anayasa Mahkemesi nezdinde de görev yapan ve siyasi partileri çeşitli yönlerden sürekli denetleyen Yargıtay C. Başsavcılığına gönderilir[50].

Anayasa Mahkemesi, Sayıştay denetçiliğinden gelen Anayasa Mahkemesi raportörlerinin hazırladığı raporları esas alarak, siyasi partilerin mali denetimini, genelde, evrak üzerinden yapmaktadır. Ancak gerekli gördüğü her türlü bilgi ve belgeyi siyasi partilerden isteyebileceği gibi, üyeleri arasından görevlendireceği naip üye ile gerek parti genel merkezi ve gerekse partinin yerel örgütleri düzeyinde inceleme ve araştırmalar da yapabilir. Fakat böyle bir inceleme veya araştırmayı, naip üye ile doğrudan doğruya mahkeme olarak yapma yerine, bunları mahallinde görevli en kıdemli adli ve idari yargı hakimi aracılığıyla niyabeten de yaptırabilir[51], ilgililerden yazılı veya sözlü savunma isteyebilir[52].

Siyasi partilerin mali denetimi sonucunda, kanun hükümlerine aykırı olarak sağladıkları bağışlar[53] ile belgelenemeyen gelirleri[54] devlet hazinesine gelir

---

49 Bkz. aşağıda paragraf n° 17

50 Bkz. 4491 sayılı kanunla değişik 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, m. 74. Bu değişiklikten beri bu belgelere, ilgili siyasi partinin aynı hesap döneminde edindiği taşınmaz ve değeri yüz milyon lirayı aşan taşınır malların, menkul kıymetlerin ve her türlü hakların değerleri ile edinim tarihlerini ve şekillerini de belirten listeleri eklenir.

51 Bkz. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, m. 75.

52 Anayasa Mahkemesinin siyasi parti malî denetimleri çerçevesinde doğrudan parti sorumlularından veya gerek gördüğü durumlarda Yargıtay C. Başsavcılığından bilgi ve belge isteyebilmektedir. Çeşitli örnekler için bkz. **Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi**, Sayı 31, 2.c, s.949-950; 966-967; 981.

53 Örneğin Anayasa Mahkemesinin 30.5.1995 tarih ve 1994/24 Es.-1995/11 K. sayılı siyasi parti malî denetim kararında, Milliyetçi Hareket Partisince 1993 yılında yedi kişiden her biri için yıllık elli milyon lirayı aşan toplam 15.997.000.TL'lık fazla bağışın hazineye gelir kaydedilmesine karar verilmiştir. Bu konuda bkz. **Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi**, Sayı 31, 2.c, s.954 vd. Öte yandan, bu bağış miktarının üst sınırı artık yükseltilmiş olup, yukarıda da açıklandığı üzere, 12

kaydedilir. Aynı şekilde belgelenemeyen veya usulsüz yapıldığı saptanan giderler için de bu miktar kadar parti mal varlığı devlet hazinesine gelir kaydedilir[55].

Siyasi partilerin mali denetimi kapsamında Anayasa Mahkemesi, siyasi partilerin kendi yerleşimleri, amaç ve faaliyetleri için gerekli olan taşınmazlardan başka taşınmaz sahibi olup olmadıklarını da inceler, böyle bir durumun tespiti halinde, anılan taşınmazın paraya çevrilerek bütçeye dahil edilmesi için ilgili partiye süre verir[56].

Anayasa Mahkemesinin siyasi partilerin mali denetimine ilişkin kararları da diğer kararları gibi Resmi Gazetede ve Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi'nde yayımlanır.

Anayasa Mahkemesince yapılan siyasi partilerin mali denetiminin, çok kolay kurulabilen siyasi partilerin sayısının çok fazla olması nedeniyle çok ağır işlediği, yaptığımız araştırmada, 1999 Aralık ayı itibariyle, örneğin son yılların pek çok koalisyon hükümetlerinde görev alan DYP'nin en son 1997 yılı kesin hesaplarının[57], ANAP'ın ise, sadece en son 1996 yılına ait kesin hesaplarının[58] denetlenip Resmi Gazetede yayımlandığı, son yıllarda ise, bu denetimde bir hızlanma açıkça görülmektedir. Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesinin, önceliği, ilke olarak TBMM'de temsil edilen partilere vermesi halinde, bu gecikme daha az eleştiri konusu olabilir.

d) Siyasi Partilerin Mali Konuları İle İlgili Cezai Yaptırımlar

15. Anayasa Mahkemesinin siyasi partilerin mali denetimi sırasında belirlediği usulsüzlüklerden suç düzeyine ulaşan kanuna aykırı bağışlar ile kredi ve borç alınması veya verilmesine ilişkin yasaklara riayetsizlik, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 116. maddesi ile suç haline de dönüştürülmüştür. Buna göre:

Ağustos 1999 tarih ve 4445 sayılı Kanunla siyasi partilerden her birine, yılda yapılabilecek en fazla bağış, elli milyon liradan **2 milyar liraya** *çıkarılmıştır*.

54 Örnek olarak Halk Partisinin 1990 yılı kesin hesapları ile ilgili Anayasa Mahkemesinin 11.7.1995 tarih ve 1991/14 Es.-1995/13 K. sayılı siyasi parti malî denetim kararında yer alan bu tür bir karar için bkz. **Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi**, Sayı 31, 2.c, s.967.

55 Genellikle bu uygulamalar pek çok partide görülmektedir. Örnek olarak bkz. **Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi**, Sayı 31, 2.c, s.948-950; 957-960; 973-976; 985-989; 993-996. Bununla birlikte, partilerin bu yanlışlıkları düzeltip, Anayasa Mahkemesine bildirmeleri halinde, düzeltmelerin dikkate alındığı ve usulüne uygun hale geldiğine karar verildiği görülmektedir, bu konuda bir örnek için bkz. aynı dergi, s.1003-1006.

56 Bkz. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, m. 68 ve 77.

57 DYP'nin 1997 yılı kesin hesapları ile ilgili Anayasa Mahkemesinin 1998/20 Es.-1999/19 K. sayılı siyasi parti malî denetim kararı için bkz. 14.7.1999 tarih ve 23755 sayılı Resmi Gazete.

58 ANAP'ın 1996 yılı kesin hesapları ile ilgili Anayasa Mahkemesinin 1997/5 Es.-1998/67 K. sayılı siyasi parti malî denetim kararı için bkz. 29.1.1999 tarih ve 23595 sayılı Resmi Gazete.

aa. *Yabancılık unsuru taşımayan kişi ve kuruluşların bağışı*

16. Siyasi Partiler Kanunu'nun 66. maddesine aykırı şekilde yabancılık unsuru taşımayan kişi ve kuruluşlar adına bağışta bulunan kimse ile bağışı kabul eden parti sorumlusu altı aydan bir yıla kadar hapis cezasına çarptırılır[59]. Bu suçun maddi unsurunu ise, bağış yasağı bulunan kurum ve kuruluşların bağış yapması[60] veya bağışta bulunma yasağı kapsamına girmeyen kişi, kurum ve kuruluşların ise, siyasi partilerden her birine yılda *iki milyar* liradan fazla (*12 Ağustos 1999 tarih ve 4445 sayılı Kanunun 9. maddesi ile siyasi partilerden her birine yılda yapılabilecek en fazla bağış iki milyar* liraya yükseltilmeden önce bu miktar *elli milyon* lira idi) bağışta bulunma yasağına riayetsizlikleri oluşturur. Ancak bu suçun kasıtlı bir suç olduğu dikkate alındığında, söz konusu bağışı yapanlarda ve kabul edenlerde böyle bir kastın bulunmaması halinde suç manevi unsur yönünden oluşmaz. Özellikle yıl içinde değişik zamanlarda yapılan üst sınırın aşılması halinde bir kastın bulunmaması, böyle bir durumun dikkatsizlik ya da hatadan böyle bir durumun kaynaklanması mümkündür. Bu tür kastın bulunmadığı durumlarda suç oluşmamakla birlikte, yasa gereği bağışların üst sınırı aşan kısmı (**bu miktar**, *daha önceki tarihlerde* ***elli milyon lirayı*** aşan kısım iken, *12 Ağustos 1999 tarih ve 4445 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren* ***2 milyar lirayı*** aşan kısım haline dönüştürülmüştür) Anayasa Mahkemesince yapılan mali denetim sırasında devlet hazinesine gelir kaydedilir[61].

bb. *Yabancılık unsuru taşıyan devlet, kişi ve kuruluşların bağışı*[62]

17. Yabancı devletlerle uluslararası kuruluşlardan, yabancı uyruklu gerçek ve tüzel kişilerden siyasi partilerin aynî veya nakdî yardım ve bağış kabul eden parti sorumlusu veya aday veya aday adayı bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına çarptırılır[63].

---

59 2820 sayılı Kanunun 4445 sayılı Kanunun 20 maddesi ile değişik 116/1. maddesine göre, "*Bu Kanunun hükümlerine aykırı olarak bağışta bulunan kimse ve bağışı kabul eden parti sorumlusu, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır*"

60 66. maddeye göre, tüm kamu kurum ve kuruluşlarıyla bunların iştirakları, özel kanunla kurulan bankalar, meslek kuruluşları ve sendikalar siyasi partilere bağışta bulunamazlar. Bu konuda bkz. yukarıda no.9

61 Yukarıda değindiğimiz üzere, örneğin Milliyetçi Hareket Partisince 1993 yılında yedi kişiden alınan her biri yıllık elli milyon lirayı aşan toplam 15.997.000.TL'lık fazla bağışın hazineye gelir kaydedilmesine karar verilmesi olayında bağışı verenlerin ve alan parti sorumlusunun hata ya da dikkatsizliği söz konusu olmalı ki, anılan maddeye göre ilgililer hakkında kovuşturma yapılması için herhangi bir suç duyurusunda bulunulmamıştır. Bu konuda bkz. **Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi**, Sayı 31, 2.c, s.954 vd.

62 "*Yabancılık unsuru taşıyan kişi ve kuruluşlar*" deyimiyle, bu kanunun anladığı anlamda, "yabancı devletlerle uluslararası kuruluşları ve Türk uyruklu olmayan gerçek ve tüzel kitileri" ifade etmek istiyoruz.

63 2820 sayılı Kanunun 4445 sayılı Kanunun 20 maddesi ile değişik 116/3. maddesine göre, "*Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, Türk uyruklu olmayan gerçek ve tüzel kişilerden yardım*

Öte yandan, ilk kez 2820 sayılı Kanunun 4445 sayılı Kanunun 20. maddesi ile değişik 116/3. maddesinde, yabancı devletlerle uluslararası kuruluşlardan, yabancı uyruklu gerçek ve tüzel kişilerden yardım veya bağış kabul eden kişinin parti sorumlusu olmasa bile, aday veya aday adayı olması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenleme aslında olumlu bir gelişmedir. Buna karşılık, siyasi partiler için öngörülen diğer yasaklar konusunda aday veya aday adayı için bir düzenlemeye bu kanunda yer verilmiş bulunmaması ise bir eksikliktir. Bu konuda ise, kanun koyucunun bu kanunda öngördüğü suçların faili olarak öngördüğü *parti sorumlusu* kavramına siyasi parti aday veya aday adayını da dahil ettiğini ileri sürmek ilk anda akla gelebilir ise de, suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereği, parti sorumlusu sayılmayan ve yöneticilik sıfatı bulunmayan bir kimseyi bu kapsamda değerlendirmek mümkün değildir. Zira kanunun sadece yukarıda değindiğimiz *yabancılık unsuru taşıyan devlet, kişi ve kuruluşların bağışı* ile ilgili suç bakımından, suç faili olarak, parti sorumlusu yanında, aday veya aday adayından da söz edildiğinden, diğer suçlarda tek fail olarak yer alan parti sorumlusu kavramına belirtilmediği halde siyasi parti aday veya aday adayını da dahil etmek genişletici yorumdan çok kıyasa girer. Son zamanlarda basına yansıyan 1999 yılı değişiklik öncesinde DYP Başkanlık seçimine katılan Köksal TOPTAN'a yapılan bağış olayı gibi kimi olayda[64] bazı siyasetçilere aktarılan paraların bir siyasi

---

veya bağış kabul eden parti sorumlusu veya aday veya aday adayı bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır".

[64] Bkz. 15 Ağustos 2000 tarihli HÜRRİYET Gazetesinden konuyla ilgili haber : "15 milyar için adam asılmaz Toptan balina yardımını savundu, Balina Niyazoğlu'ndan 15 milyar lira aldığını itiraf eden Köksal Toptan kendini savundu: Ne yapsaydım? Rüşvet mi alsaydım, ihale mi takip etseydim? Kardeşlerime banka kurdurup kredi mi alsaydım? TRİLYONLUK Balina Operasyonu'nun kilit ismi Mehmet Niyazoğlu'ndan seçim masrafları için 15 milyar lira aldığını itiraf eden Bartın eski Milletvekili Köksal Toptan, ''Bunun için adam asılmaz, yargısız infaz yapılmaz. Ne yapsaydım? Rüşvet mi alsaydım, ihale mi takip etseydim? Kardeşlerime banka kurdurup kredi mi alsaydım'' dedi. Hürriyet'e konuşan Toptan, Niyazoğlu'ndan parayi kendisinin değil, DYP Rize Il Başkanı Nihat Mete'nin istediğini, paranın bunun üzerine kendisinin TBMM'deki hesabına yatırıldığını söyledi. Toptan, şöyle devam etti: ''Hangi aday seçimlerde eşinden dostundan para almıyor. Milyon dolarların döndüğü bir arena bu. Ne yani Jet-Pa daha mi dürüst. Ben Niyazoğlu'nu muteber bir insan olarak bilirdim. Şimdi kendisi hakkında da konuşmak istemiyorum. Ama devlet onun hayali ihracatla uğraştığını biliyor muydu? Benim kendisinden hakikaten bir isteğim olmadı. O da benden bir şey istemedi. Böyle bir şey bana yakışır mı? Çok param olsaydı seçimi kazanırdım. Siyasetin bu şekilde yapıldığını ve milletvekili adaylarının yakın çevrelerinden yardımlarla seçim masraflarını karşıladığını öne süren Toptan, şunları söyledi: ''Rüşvet almadım, iş takibi yapmadım. Tabi ki, çoluk çocuğumun nafakasını keserek yapmadım seçim masraflarımı. Çok param olsaydı zaten seçimleri kazanırdım. Milyonlarca dolar konuşuluyor siyasette. Seçimlerden önce DYP Genel İdare Kurulu'nda, bu konuda konuşulanları siz biliyorsunuz. Ne yani Jet-Pa daha mı dürüst. Nerede şimdi Jet-Pa'nın sahibi. Ben bu konulara azami dikkati gösteren bir insanım.'' Öte yandan başbakanlık basın müşavirliğinden duyurulan "Başbakan sayın Bülent Ecevit'in basın mensuplarının sorularına verdiği yanıtlar"ı da (15 Ağustos 2000 tarihli duyuru) bu konuda en yetkili bir ağızdan çıkması bakımından burada zikretmeden geçemiyoruz. Zira sorunun önemini açıkça ortaya koymakta ve bu

partiye yapılabilecek yıllık bağışı çok fazla aştığı ortaya çıkmıştır. Bu da konunun özel olarak düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Bununla birlikte, konunun tamamen müeyyidesiz kaldığını da söylemenin doğru olmadığını düşünüyoruz. Nedeni ise, bu tür bağışların, bağış yapılan siyasetçilerin mal varlığında gösterilmemiş olmasının gerek vergi mevzuatı ve gerekse 19.4.1990 tarih ve 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu açısından belli durumlarda suç oluşturması ihtimalinin bulunuşudur. Ancak en iyi çözümün bu konunun da Siyasi Partiler Kanunu kapsamında yattığını düşünüyoruz.

cc. *Siyasi partilerin kredi ve borç alma veya verme yasağına aykırı davranışları*

18. Siyasi Partiler Kanunu'nun 67. maddesiyle siyasi partilerin kredi ve borç alması, 71. maddesiyle de borç vermesi yasaklandığından, bu yasaklara uymayarak siyasi partilere kredi ve borç veren veya siyasi partilerden borç alanlar ile siyasi parti adına kredi ve borç alan veya veren siyasi parti sorumluları altı aydan bir yıla kadar hapis cezasına çarptırılır[65]. .

e) Varılan sonuç

19. Her ne kadar 12 Ağustos 1999 tarih ve 4445 sayılı Kanun ile belli bir yumuşama görülse de, Türkiye'de siyasi partilerin rüşvet olaylarına bulaşmamaları için, özellikle 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında büyük özen gösterildiği, çok sıkı önlemler alındığı yukarıdaki bilgilerden açıkça anlaşılacaktır. Bu derece sert

---

tür uygulamanın yaygın olduğu izlenimi vermektedir. Buna göre " SORU: Sayın Başbakanım, Köksal Toptan'ın Balina operasyonunda yer alan bir kişiden para aldığı yönünde haberler var. Bir de Köksal Toptan Genel Başkanların ve siyasilerin de bağış aldıklarını söyledi. Bu konudaki değerlendirmenizi öğrenebilir miyiz? BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT: Sayın Köksal Toptan, kendisiyle ilgili itirafta bulunurken aynı zamanda siyasal yaşamımızın bir hastalığını da gözler önüne sermiştir. Yani bazı siyaset adamlarının ve bazı partilerin iş çevrelerinden büyük miktarlarda bağış aldıkları yolundaki bilinen gerçeği açığa vurmuştur. Bu bakımdan tabiî bir hayırlı hizmette bulunduğu da sayılabilir. Kendisi açısından büyük bir acıdır ama memleket açısından uyarıcıdır. Bunun seçim sistemiyle filan ilgisi yoktur. Bu bir ahlak sorunudur, aslında seçmenlerde genellikle kimlerin böyle büyük sermaye çevrelerinden büyük miktarda bağış topladıklarını bilirler. Tercihini ona göre yaptığı vakit kendiliğinden bu sorun tedavi sürecine girmiş olur. Ama bu ciddî bir sorundur, tabiî bütün genel başkanları ve bütün politikacıları itham etmek doğru değildir. Örneğin benim başında bulunduğum parti kuruluşundan beri kendi yağıyla kavrulan bir partidir ve bu yüzden de bir zarar görmemiştir tam tersine halkın güvenini kazanmıştır. SORU: Efendim, bu konuda hükûmetiniz bir tedbir alacak mı, Meclis'te bekleyen bir siyasî Ahlak Yasa Tasarısı var. BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT: Aslında tabiî yalnız gelirlerin değil, harcamaların da incelenmesi gerekir. O şekilde birçok bu gibi olumsuz olaylar kendiliğinden ortaya çıkar. Bunun mutlaka tedbirlerini bulmak gerekir. Fakat bu her şeyden önce bir ahlakî değerler sorunudur."

65 2820 sayılı Kanunun 4445 sayılı Kanunun 20 maddesi ile değişik 116/2. maddesine göre, " *Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak kredi veya borç veren veya alanlar ile krediyi veya borcu alan veya veren parti sorumlusu hakkında da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır*"

hükümlerin tüm rüşvet olaylarının önüne geçtiğini söylemek ise, büyük bir iyimserlik olabilir.

Özellikle partilere bağışta bulunan gerçek ve tüzel kişilerin, bunu içtenlikle mi, yoksa devlet dairelerinde görülecek işler için mi yaptığı pek araştırılmamaktadır. Bu güne kadar politikacılar dışında doğrudan partilere bağışa ilişkin skandal boyutuna varan bir olayın gündeme gelmemesi, rüşvetin partiler düzeyinde yaygınlaşmadığı izlenimi yaratmaktadır. Ancak politikacılar ile ilgili yukarıda değindiğimiz Köksal TOPTAN olayı ve bu konudaki yazılanlar konunun yeniden ele alınmasını ve böylece getirilecek yeni düzenlemelerle, bağışta bulunanların ilânını, partilerin ve adayların seçimlerde harcayabilecekleri azamî miktarların belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Zira böyle bir düzenleme, hem haksız seçim yarışlarını önleyecek, hem de şeffaflığı sağlayarak partilere ve aday ya da aday adaylarına yapılan gizli ya da muvazaalı bağışların ortaya çıkmasına yardım edecektir.

Öte yandan, Türkiye'de devlet yardımının parti gelirleri içinde önemli bir miktarı oluşturduğu da bir gerçektir. Bu ise, Türkiye'de, askeri müdahalelerle parti örgütlerinin kapatılması ve siyaset yasağının genişletilmesi sonucu, parti tabanlarının ve örgütlerinin zayıflamasına ve ayrıca seçimlerde parti listelerinin belirlenmesinde sahip oldukları geniş yetkiler nedeniyle son yıllarda parti liderlerinin partiler içinde çok güçlenmesine neden olmuştur. Bu durum partileri adeta lider partisi konumuna sokmakta ve çoğulcu demokrasilerdeki siyasi partilerin varoluş amacıyla bağdaşmamaktadır. Bu yüzden parti başkanlarını düşürmek hemen hemen imkansız olmakta, parti başkanına karşı olan partililer veya milletvekilleri partiden istifa etmek zorunda kalmakta veya parti disiplin kurullarınca alınan kararlarla partiden ihraç edilmektedir.

Siyasi partiler, özellikle yerel düzeyde, spor klüplerine sağladıkları zorunlu bağışlarla, hem yerel halka şirin görünmeye, hem de parti aracılığıyla yapamadıkları yardımları dolaylı şekilde gerçekleştirme yoluna gitmektedirler. Hizmetten yararlananları zorunlu bağışta bulunmaya zorlayan bu tür uygulamaların gözden geçirilip, disiplin altına alınması faydalı olacaktır[66].

Son olarak üzerinde durmak istediğimiz diğer bir husus ise, siyasi partilerin mali denetiminde, Anayasa Mahkemesinin gecikme nedenlerinin de araştırılıp, çözüm yolları aranmasına ilişkindir. Gerçekten bu konuda ciddi bir gecikme olduğu, uygulama hatalarının yolsuzluklardan kaynaklanıp kaynaklanmadığının araştırma konusu yapılmadığı açıktır. Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliğine göre, denetimdeki gecikmelerin nedeni, Anayasa Mahkemesinin iş yükünün fazlalılığı, siyasi parti

---

66 Özellikle Fransa'da, belediyelerden büyük mali destek almalarına rağmen, sadece kendi dernek organlarının denetimine tabi olmaları nedeniyle belediyelerin seçilmiş organlarının denetimi dışında kalan ve yolsuzluğa neden olan bu dernekler yerine 29.1.1993 tarihli Rüşvetin Önlenmesi, Ekonominin ve İhale Usullerinin Şeffaflaştırılması Kanunu (kısaca rüşvetle mücadele kanunu, md.73-76) ile Belediye İktisadi Teşekkülleri'nin özendiriliş nedenleri konusunda bkz. Christophe **GUETTIER**, **La loi anti-corruption**, s.178-188 .

sayısının çokluğu[67], denetim konusu hesapların yoğunluğu, partilerin standart muhasebe sistemlerinin olmaması, belgelerin standart hale gelmemesi, siyasi partilerin yasaya uygun hesap verememesinin ilk inceleme evresini uzatması, noksanlıkların ek rapor ve Anayasa Mahkemesi kararıyla partilere bildirilmesi, partilerce bu noksanların zamanında giderilmemesi, her partinin önceki yıllara ait hesaplarına ilişkin incele-menin sonuçlandırılmadan, daha sonraki yıllara ait hesapların incelenememesi gibi nedenlerle açıklanabilir[68]. Ancak son yıllarda bu denetimin biraz hızlandığını, 12 Ağustos 1999 tarih ve 4445 sayılı Kanun ile yapılan değişikliklerle daha da hızlandırmaya çalışıldığını burada vurgulamalıyız.

B. SİYASETÇİLERLE İLGİLİ DENETİM VE CEZAİ YAPTIRIMLAR

20. 1980 sonrasında, özellikle milletvekillerine sağlanan çeşitli mali olanakların, sosyal güvencelerin, diğer memur kesiminden çok farklı şekilde artması, bu konuda milletvekillerinin çıkardığı yasaların Anayasa Mahkemesince iptaline rağmen, kazanılmış hak kavramı ardına sığınılarak ve yeni çıkarılan yasalarla sürdürülmesi, yerel yönetimlerden özellikle belediyelere imar planı ve plan üzerinde değişiklik yapabilme yetkileri tanınması, büyük şehir statüsündeki il merkezlerinde ise, vesayet denetiminin çok daraltılması ve büyük şehir belediye başkanlarına geniş yetkiler verilmesi gibi gelişmeler[69], siyasete olan ilgiyi arttırması kadar, kimi siyasilerin ve yakınlarının yolsuzluğa bulaştığı söylentilerinin yazılı ve sözlü basında zaman zaman gündeme getirilmesine neden olmuştur. Bu yüzden siyasette ve yönetimde yozlaşmayı önlemek amacıyla siyasetçiler ve memurlarla ilgili olarak 1990 yılında mal bildiriminde bulunulması, rüşvet ve yolsuzlukla mücadele konusu yeni bir kanunla düzenlenmiştir. 19.4.1990 tarih ve 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, etkili bir konumda bulunan siyasetçileri de kapsayacak bir biçimde kurallar getirmiştir[70].

---

67 Halen kırkı aşkın partinin mevcut bulunduğunu, ayrıca bir kısmının hülle partileri olarak kurulup, misyonlarını tamamladıktan sonra kapatıldığını söyleyebiliriz. Siyasi partilerin listesi için bkz. TBMM Kütüphanesi internet sitesi : www.tbmm.gov.tr

68 Son birkaç yıldır denetimi hızlandıran Anayasa Mahkemesinin, 1997 yılında Sayıştay kökenli bir Anayasa Mahkemesi raportörü olan Anayasa Mahkemesinin eski Genel Sekreteri Sayın H. Bülent SERİM'in 23.6.1997 tarihli yazısında bu görüşler ifade olunmuştur (2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununda 4445 sayılı Kanun ile yapılan bazı değişikliklerle bu sorunlara kısmen çözümler getirilip denetim hızlandırlmaya çalışılmıştır).

69 3032 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununa göre, bütçe valinin denetimine tabidir (m. 20). Büyükşehir belediyesi meclisi ile büyükşehirdeki ilçe belediye meclisleri kararları büyükşehir belediye başkanının denetimine tabidir. Şayet büyükşehir belediye başkanı, bir konunun yeniden karara bağlanmasını isterse, meclisler eski kararlarında ancak 2/3 çoğunlukla ısrar edebilirler. Sadece, büyükşehir içinde yer alan ilçe belediyelerinin kendi aralarında veya büyükşehir belediyesi organlarıyla bir uyuşmazlığa düşmeleri durumunda, büyükşehir belediye meclisi veya encümeninin vereceği karara karşı valiye on gün içinde itiraz hakları bulunmaktadır (md.24).

70 Bkz. 4.5.1990 tarih ve 20508 sayılı Resmi Gazete.

a) Siyasetçilerin Mal Bildirimine Tabi Tutulması

21. Her ailenin yıllık gelir beyannamesi vermesi yükümlülüğünün henüz geçerli olmadığı Türkiye'de, siyasal ve yönetsel yozlaşma ile mücadele için, öncelikle 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu ile merkezi idare ile yerinden yönetim esasına göre çalışan idarelerde görevli memurlar yanında, muhtarlar ve ihtiyar heyeti üyeleri hariç[71], seçimle işbaşına gelen kamu görevlileri (milletvekilleri, milletvekili olan bakanlar kurulu üyeleri, belediye başkanları, belediye meclis üyeleri, il genel meclisi üyeleri gibi), parlamento dışından atanan bakanlar ve siyasi parti başkanları mal bildiriminde bulunma yükümlülüğüne tabi tutulmuştur. Bu yükümlülük kapsamına, noterler, Türk Hava Kurumu, Kızılay, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, vakıf yöneticileri, kooperatif başkanları, birlik başkanları ve yöneticileri[72], yeminli mali müşavirler, kamu yararına dernek yönetici ve denetçileri, gazete sahibi gerçek kişilerle tüzel kişilerin yönetim ve denetim kurulu üyeleri, sorumlu müdürleri, başyazarları ve fıkra yazarları da dahil edilmiştir[73].

Mal varlığı bildirimi, hazırlanan çizelgeye göre, ilgilinin taşınmaz ve taşınır mal ve parasıyla alacak ve borçlarını da içerir.

b) Siyasetçilerin Mal Bildirimi Yükümlülüğünün Başlangıcı

22. Tüm mal bildiriminde bulunma yükümlülüğüne tabi tutulanlardan :

- Bakanlar kurulu üyeleri için atamayı izleyen bir ay içinde,

- Seçimle gelinen kamu görevlerinde, seçimin kesinleşmesini izleyen iki ay içinde,

- Mal varlığında önemli değişiklik olduğunda bir ay içinde,

mal bildiriminde veya mal bildirimi değişikliğinde bulunulması gerekir[74].

---

71 Türkiye'de herhangi bir siyasi parti adayı olmaksızın seçime giren ve köy mahalle düzeyinde görev yapan muhtarlarla ihtiyar heyetleri üyeleri yozlaşmaya konu olamayacak bir konumda görülerek, kanun koyucu tarafından bu yükümlülük dışında tutulmuştur. Bu görevlere duyulan ilginin azlığı kadar, yetkilerinin de sınırlılığı, bu tür görevlere başvurmak isteyenleri ürkütmemek gibi bir amaç da gütmüş olabilir.

72 Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, kooperatif başkanları, birlik başkanları ve yöneticileri konusunda Sanayi ve Ticaret Bakanlığının 1990/53-54 nolu Tebliği için bkz. 26.5.1990 tarih ve 20529 sayılı Resmi Gazete; ayrıca bkz. K. **İÇEL**-F. **YENİSEY**, **Ceza Kanunları**, 4. b, Beta yay, İstanbul, 1994, s.1361-1362.

73 Bkz. Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, m. 2.

74 Bkz. Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, m. 6.

c) Siyasetçilerin Mal Bildirimine Aykırı Davranışları ve Haksız Mal Edinmenin Cezai Yaptırımı

23. Tüm mal bildiriminde bulunma yükümlülüğüne tabi tutulanlar gibi, siyasetçilerden mal bildiriminde bulunma yükümlülüğüne tabi tutulanlar da cezai yaptırımlara tabi tutulur. Bu yaptırımlar şunlardır :

aa- **Yetkili makam tarafından ihtarda bulunulmasına rağmen, mazereti olmaksızın, mal bildiriminde bulunmama suçu** : Yetkili makam tarafından usulüne uygun olarak yapılan tebligatla ihtarda bulunulmasına rağmen, mazereti olmaksızın, mal bildiriminde bulunmayan yükümlüye üç aya kadar hapis cezası verilir[75].

bb- **Mal bildiriminin kapsamı hakkında gerçeğe aykırı davranma suçu** : Mal bildiriminin kapsamı hakkında gerçeğe aykırı davranan, örneğin olmayan mal varlığını varmış gibi göstererek daha sonraki artışları normal artışmış gibi göstermeye çalışan veya malların değerini çok düşük göstermeye çalışarak yolsuzluğu gizlemeye çalışan kimseye, fiili daha ağır bir suçu oluşturmadığı takdirde altı aydan üç yıla kadar hapis cezası verilir[76].

cc- **Geliriyle mütenasip olmayacak biçimde haksız mal edinme suçu** : Geliriyle mütenasip olmayacak biçimde haksız mal edinen bu yasa kapsamında bulunan kimseye, kanunda daha ağır bir ceza öngörülmediği takdirde üç yıldan beş yıla kadar hapis ve beş milyon liradan on milyon liraya kadar para cezası verilir. Ayrıca haksız edinilen malın mahkeme kararıyla zor alımına karar verilir[77].

dd- **Mal biriminin içeriğini açıklama suçu** : Mal bildirimi ile ilgili bu suçlara karşılık, mal bildiriminde bulunanların verdikleri beyannamelerin gizliliğini de kanun korumuş, kovuşturma ve yargılama makamlarına açıklamak yükümlülüğü dışında[78], mal bildiriminin bildirimin içeriğini açıklamak suç haline dönüştürülerek, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası öngörülmüş olup, bu suçun basın yoluyla işlenmesi halinde verilecek ceza yarı oranında arttırılacağı öngörülmüştür[79].

24. Öte yandan, yetkili makam tarafından ihtarda bulunulmasına rağmen, mazereti olmaksızın, mal bildiriminde bulunmayan yükümlüye verilen üç aya kadar hapis cezası hariç olmak üzere, yukarıda belirtilen diğer suçlardan verilen hürriyeti bağlayıcı cezalar, tecil edilemez, paraya çevrilemez ve ön ödeme kapsamına alınamaz[80].

---

75 Bkz. Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, m. 10.

76 Bkz. Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, m. 12.

77 Bkz. Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, m. 14.

78 Bkz. Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, m. 9 ve 20.

79 Bkz Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, m. 11.

80 Bkz Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, m. 16.

d) Siyasetçilerin Mal Bildirimine Aykırı Davranışları ile Rüşvet ve Benzeri Suçları İşlemeleri Halinde Yapılacak Yargılama Usulü

25. 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, bu kanun kapsamına alınan kişilerle ilgili mal bildirimi suçları ile rüşvet ve diğer yolsuzluklar konusunda memurların ön soruşturmasının kendi kurumlarınca yapılması kuralını değiştirmiş, bunlar hakkında doğrudan kovuşturma yapma yetkisini ilgili yer C. Başsavcılıklarına vermiştir[81]. Ancak bu kural mutlak olmayıp, bazı yasal istisnaları vardır. Bu istisnalardan biri, görevleri veya sıfatları sebebiyle özel soruşturma ve kovuşturma usulüne tabi olan sanıklarla ilgili olup, bu kuralın siyasilere uygulanışı açısından, örneğin Anayasa gereği görevi sırasında bu tür suç işlediği iddia edilen bakanlar kurulu üyeleri hakkında meclis soruşturması açılması suretiyle Yüce Divanda yargılanıp yargılanmayacağına TBMM tarafından karar verilmesine ilişkindir[82]. Diğer ikisi ise, müsteşarlar, vali ve kaymakamlarla[83] asker kişilere dönük düzenlemelerdir[84].

aa. *Bakanlar kurulu üyeleri hakkında yapılacak yargılama usulü*

26. Siyasetçilerden seçimle gelinen görevin başbakan veya bakanlık olması halinde (Türk hukukunda bakanlar, milletvekilleri arasından veya meclis dışından da atanabilirler) Anayasanın 100. maddesi özel bir yargılama usulü getirmiştir. Buna göre, "*başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve karara bağlar.*

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak on beş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Meclis, raporu öncelikle görüşür ve gerek gördüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğu ile alınır. Meclisteki siyasi parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz."

Ülkemizde son yıllarda, özellikle ikisi, 1980 öncesi bakanlık görevlerinden bulunup 1980 sonrası Yüce Divanda yargılanan toplam beş bakan bulunmaktadır. Bunlardan üçü mahkûm olmuş, ikisi beraat etmiştir.

---

81 Bkz Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, m. 18.

82 Anayasa m. 100. Aynı şekilde milletvekillerinin kovuşturulması da Anayasanın 83. maddesine göre, bir çok suç bakımından TBMM'nin iznine tabi kılınmıştır.

83 Bkz Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, m. 17/2. Ayrıca bkz aşağıda, II-2-B-f, n° 35.

84 Bkz Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, m. 21.

Mahkûm olanlardan 1978-79 döneminde Ecevit Hükümetinde Gümrük Tekel Bakanı olan ve Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yaptığı yargılama sonunda rüşvet alma suçundan[85], ikincisi de aynı hükümette Sosyal Güvenlik Bakanı olarak görev yapan ve Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yaptığı yargılama sonunda görevi kötüye kullanma ve rüşvet suçundan[86], üçüncüsü ise, I. Özal hükümetinde (83-87) Devlet Bakanı olarak görev yaparken, 1985 yılında bir rüşvet olayı nedeniyle bizzat kendi parti mensuplarının da gayretiyle yakalanıp, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yaptığı yargılama sonunda görevi kötüye kullanma suçundan mahkûm edilmiştir[87] . Buna karşılık, Özal hükümetlerinde Bayındırlık ve İskan Bakanı olarak art arda görev yapan iki bakan ile zamanın Kara Yolları Genel Müdürü otoyol ihalelerinde ihaleye fesat sokarak rüşvet aldıkları iddiasıyla Yüce Divanda yapılan yargılamalarında delil yetersizliğinden 12.4.1995 tarihinde beraat etmişlerdir[88].

bb. *Bakanlar kurulu üyeleri dışında kalan diğer siyasetçiler hakkında yapılacak yargılama usulü*

27. Görevleri veya sıfatları sebebiyle özel soruşturma ve kovuşturma usulüne tabi olan sanıklarla ilgili istisnalar hariç, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanununa tabi olan ve seçimle işbaşına gelen milletvekilleri hariç, diğer kamu görevlileri (belediye başkanları, belediye meclis üyeleri, il genel meclisi üyeleri gibi) ile siyasi parti başkanlarının işledikleri mal bildirimine muhalefet suçlarıyla irtikap, rüşvet, ihtilas ve zimmete para geçirme, görev sırasında veya görevinden dolayı kaçakçılık, resmi alım ve satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarının açıklanması ya da açıklanmasına sebebiyet verme veya bu suçlara iştirak etmekten dolayı diğer kamu görevlileri gibi doğrudan C. Başsavcılıklarınca soruşturulur. Bunlar hakkında ilgili kurumun Memur ve Diğer Kamu

---

85 Gümrük Tekel Bakanı Tuncay Mataracı ile ilgili 16.3.1982 tarih ve 1981/2 E.-1982/1 K. sayılı Yüce Divan kararı için bkz. **Yüce Divan Kararları**, c. I, Ankara, 1985, s.355 vd.

86 Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar ile ilgili 13.4.1982 tarih ve 1981/1 E.-1982/2 K. sayılı Yüce Divan kararı için bkz. **Yüce Divan Kararları**, c. I, s.1 vd.

87 Devlet Bakanı İsmail Özdağlar ile ilgili 14.2.1986 tarih ve 1985/1 E.-1986/1 K. sayılı Yüce Divan kararı için bkz. **Yüce Divan Kararları**, c. II, s.443 vd.

88 Özal hükûmetlerinde Bayındırlık ve İskan Bakanı olarak görev yapan Sefa Giray ve Cengiz Altınkaya ile zamanın Kara Yolları Genel Müdürü Atalay Çoşkunoğlu hakkında Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yaptığı yargılama sonunda delil yetersizliğinden verilen 12.4.1995 tarih ve 1993/1 E.-1995/1 K. sayılı Yüce Divan kararı henüz yayımlanmamıştır. Ancak adı geçen Kara Yolları Genel Müdürünün geliriyle mütenasip olmayacak biçimde haksız mal edindiği gerekçesiyle 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanununa muhalefetten mahkûm edildiği 1997 yılında basında çıkan bir haberde yer almıştır. Anılan bu haberle ilgili olarak bkz. Ankara 7.Asliye Ceza Mahkemesinin 28.11.1996 tarih ve n°1993701195 Es.-1996/01012 K. sayılı ilâmı. Bu hüküm Yargıtay 7. Ceza Dairesi'nin 13.05.1997 tarih ve n° 1997/3604 Es.-1997/4271 K. sayılı düzelterek onama kararıyla onaylanıp kesinleşmiştir (Anılan üç yıl hapis cezasını içeren hüküm ve onama kararı henüz yayınlanmamıştır.).

Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanuna (eski adıyla Memurin Muhakematı Hakkında Kanuna) göre ön soruşturma yapması gerekmez[89]. Bununla birlikte, müsteşarlar, vali ve kaymakamlarla ilgili olarak Memur ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun (eski adıyla Memurin Muhakematı Hakkında Kanun) uygulamaya devam etmesine ilişkin hüküm yanında[90], görevleri veya sıfatları sebebiyle özel soruşturma ve kovuşturma usulüne tabi olan sanıklarla ilgili kurallar da geçerliliğini sürdürmektedir[91]. Bu çerçevede bakanlar kurulu üyeleri gibi, örneğin milletvekilleri de özel soruşturma ve kovuşturma usulüne tabi olup, Anayasanın 83. maddesinin 2 ve 4. fıkralarına göre, seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz (*Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimlerden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14'üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bildirmek zorundadır.*). Aynı şekilde, tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

III. 2 : Devlet Memurlarının Denetimi ve Öngörülen Cezai Yaptırımlar:

28. Siyasal yozlaşma kadar, siyasal kararlardan oluşan yürütmenin kararlarını uygulamaya koyacak olan yönetimin yozlaşması da tehlikelidir. Kanun koyucu yönetimin denetimi ve yozlaşmaya karşı cezai düzenlemeler konusunda öteden beri hassas davranmıştır.

A. KAMU KURUM VE KURULUŞLARI İLE DEVLET MEMURLARININ DENETİMİ

29. Yönetimin ve kamu görevlilerinin denetimi konusunda, çeşitli kurallar öngörülmüştür. Bunlar arasında, Sayıştay'ın bütçe uygulaması ile ilgili denetimi, yasama organının bakanlar kurulu ve bakanlar üzerindeki siyasal denetimi, TBMM dilekçe komisyonu aracılığıyla denetim[92], Cumhurbaşkanının emri üzerine araştırma ve inceleme yapan Devlet Denetleme Kurulu, Bakanlıkların ve Genel Müdürlüklerin

---

89 2.12.1999 tarih ve 4483 sayılı Memur ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun, bazı memur suçlarının kavuşturulmasına ilişkin mevcut Memurin Muhakematı Hakkında Kanunun yerini alarak memur suçları muhakemesini basitleştirmiş ve hızlandırmıştır. Bu yasanın metni için bkz. 2.12.1999 tarih ve 23896 sayılı Resmi Gazete.

90 Bkz. Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, m. 17/2.

91 Bkz. Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, m. 17/3.

92 Yukarıda belirttiğimiz üzere Belçika parlamentosuna sunulan bir kanun tasarısı bu konuda oldukça ilginç öneriler getirmektedir, bkz. Th. E., **Plus de transparence dans le financement des partis et les dépenses électorales** - Le groupe Langendries traduit son accord en lois, Le Soir, 20.8.1997, s.3. Mevcut bugünkü yasal durum hakkında ayrıca bkz. **ILKER-DE MARCHIN** Laura, **Le financement et le contrôle des dépenses électorales des partis**, Corrier hebdomadaire, Ed. CRISP, Bruxelles, 1991, n° 1323-1324.

Teftiş Kurulları, illerde valiler ve ilçelerde kaymakamların denetim yetkisi, yerinden yönetimlerin organları ve işlemleri üzerinde idari vesayet denetimi, kişilerin başvuru ve üst makama itiraz yoluyla başlattıkları denetim, hiyerarşik denetim sayılabilir. Başta Devlet Memurları Kanununda olmak üzere, ilgili mevzuatta düzenlenen bu kurallar, yönetsel yozlaşmayı önlemek için saydığımız değişik denetimleri içermektedir[93].

B. DEVLET MEMURLARININ RÜŞVET VE BENZERİ EYLEMLERİNE KARŞI ÖNGÖRÜLEN CEZAİ YAPTIRIMLAR

a) Türk Ceza Kanununda Düzenlenen Yönetsel Yozlaşmaya Karşı Suçlar

30. Yönetimde yozlaşma özellikle kamu gücünü kullanan kamu görevlilerinden kaynaklanmakla birlikte, rüşvet ve benzeri suçlar bakımından, Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) personeli de 399 sayılı KHK'nin 5.2.1992 tarih ve 3771 sayılı Kanunla değişik 11. maddesine göre, devlet memuru kapsamına alınmıştır[94].

Türk Ceza Kanunu'nun 21.11.1990 tarih ve 3679 sayılı Kanunla yeniden düzenlenen rüşvet ve benzeri bir kısım devlet idaresi aleyhine işlenen suçlar ile ilgili hükümleri (m.202-227), zimmet, irtikap, rüşvet, rüşvete aracılık, görevine girmeyen işte rüşvet gibi suçlara ilişkin olup, bu alanda doktrin ve uygulamadaki gelişmelerin ışığında bu maddeler yeniden düzenlenmiştir. Bu doğrultuda olmak üzere, rüşvetin yasal tanımı basitleştirilmiş (m.211), böylece Türk Ceza Kanunu'nun uygulamasında memur sayılanların, yasal olarak yapmaya mecbur oldukları şeyi yapmak veya yapmamak için aldıkları veya başkalarına aldırdıkları para, hediye ve diğer menfaatler ile menfaat sağlamak amacıyla alıp sattıkları veya ihale ettikleri taşınır ve taşınmaz malların gerçek değeri ile verilip alınan bedel arasındaki fahiş fark rüşvet sayılmıştır.

Bu gelişmeler de dikkate alındığında, bugün Türk Ceza Kanunu'nda yönetimin yozlaşmasını önlemeye dönük olarak, çeşitli suçlara yer verildiği görülür. Bunlar arasında özellikle basit ve nitelikli zimmet, denetim görevini ihmal ile zimmet, devlet alımına fesat karıştırma, memurun devlet alım satım işlerinde menfaat temini, irtikap, rüşvet alma, rüşvet verme, rüşvete aracılık etme, görevine girmeyen işte rüşvet, görevi ihmal, hakimlerin görevlerini ihmal, hakimler üzerinde nüfuz kullanma, hakimlerin nüfuz ve tesir altında karar vermeleri, subaylarla emniyet mensuplarının görevi ihmal, hakim veya memurların ticaret yapması, görevi kötüye kullanma, ihaleye (artırma-eksiltmeye) hile karıştırma suçları sayılabilir. Bu suçlar hakkında bu çalışmanın amacını aşacağından Kanunda yer alan bu klasik suçların her birine ilişkin geniş açıklamalarda bulunmak, bu çalışmanın amacını aştığı için, kısa açıklamalarda bulunmakla yetineceğiz. Bununla birlikte, ilgilenen okuyucu, bu suçlarla ilgili daha

---

93 Sözkonusu düzenlemeler konusunda bkz. D. **TEZCAN**-M.**KUTLU**-M.**ÖĞÜTÇÜ**-O.**SANCAKDAR**, **İdare Hukuku Mevzuatı** c. II, DEÜ H.F. yayını, İzmir, 1995.

94 Bkz. **TEZCAN** D-**KUTLU** M-**ÖĞÜTÇÜ** M-**SANCAKDAR** O, **İdare Hukuku Mevzuatı** c. II, s.382.

geniş açıklamalar için çeşitli Ceza Özel Hukuku kitapları ile açıklamalı ve içtihatlı mevzuat derlemelerden yararlanabilir[95].

aa. *Basit ve nitelikli zimmet suçu (m.202)* [96] :

31. TCK.nun 202. maddesi uyarınca "*görevi sebebiyle kendisine tevdi olunan veya muhafaza, denetim veya sorumluluğu altında bulunan para veya para yerine geçen evrak veya senetleri veya diğer malları zimmetine geçiren memur*" cezalandırılır. Zimmet suçunu düzenleyen söz konusu hüküm, 21 Kasım 1990 tarih ve 3679 sayılı kanunla yapılan değişiklikle bugünkü biçimini almıştır[97]. Daha önce, 203. maddede "*ihtilas*" olarak adlandırılan bir suç tipine yer verilmekte idi. Bu durum, ihtilasın, zimmet suçunun ağırlatıcı nedenini mi oluşturduğu, yoksa ondan ayrı ve bağımsız bir suç tipi mi sayılması gerektiği tartışmaya konu olmuştu. Bu tartışmanın özellikle basit zimmet suçu ile ihtilasın aynı suç işleme kararı altında işlenmesi durumunda teselsül ilişkisine girip girmeyeceği bakımından da pratik sonucu bulunmaktaydı. 3679 sayılı kanunla eskiden 203. maddede yer alan ihtilas, basit zimmet suçunun düzenlendiği 202. maddenin 2. fıkrasında düzenlenmekte olduğu için, müteselsil suç anlamında her iki suçun "*aynı suç*" sayılıp sayılamayacağı konusundaki duraksama böylece ortadan kaldırılmıştır. Böylece "*nitelikli zimmet*", basit zimmetin ağırlatıcı nedeni sayılmış olup[98], bu suçun basit hali ile ağırlatıcı (veya

---

95 Bu çerçevede bkz. **DÖNMEZER** Sulhi, **Özel Ceza Hukuku Dersleri**, İstanbul, 1988; **ÖNDER** Ayhan, **Türk Ceza Hukuku, Özel Hükümler**, 2. b, İstanbul, 1987; **EREM** Faruk - **TOROSLU** Nevzat, **Türk Ceza Hukuku, Özel Hükümler**, Ankara, 1973; **BAKICI** Sedat, **Açıklamalı Zimmet, İrtikap ve Rüşvet Suçları**, Ankara, 1988; **İÇEL** Kayıhan - **YENİSEY** Feridun, **Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Kanunları**, 4.b, İstanbul, 1994 ; **Erman,** Sahir/**ÖZEK,** Çetin**, Ceza Hukuku Özel Bölüm, Kamu İdaresine Karşı Suçlar**, İstanbul, 1992 ; **SOYASLAN**, Doğan, **Ceza Hukuku Özel Hükümler**, Ankara, 1997 ; **TEZCAN** Durmuş – **ERDEM** M. Ruhan, **Ceza Özel Hukuku**, İzmir, 2000 ; **ARTUK,** Emin/**GÖKCEN,** Ahmet/**YENİDÜNYA,** Caner, **Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 2.b, İstanbul, 2000.

96 Bu konuda geniş bilgi için bkz. **TEZCAN/ERDEM**, **Ceza Özel Hukuku**, İzmir, 2000, s.153 vd.

97 Bu değişiklik 1987 tarihli TCK Öntasarısından aktarılmış olup benzeri hüküm, yasalaşmadan kadük olan 1997 tarihli TCK Tasarısının 399. maddesinde de şu şekilde yer almıştır : "***Basit ve nitelikli zimmet : Madde 399-*** *Görevi sebebiyle kendisine tevdi olunan veya muhafaza, denetim veya sorumluluğu altında bulunan para veya para yerine geçen evrak veya senetleri veya diğer malları zimmetine geçiren memura üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilir. -Yukarıdaki fıkrada gösterilen cürüm, dairesini aldatacak ve fiilin açığa çıkmamasını sağlayacak her türlü hileli faaliyette bulunmak suretiyle işlenmiş ise faile sekiz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası verilir. -Zararın, kovuşturma yapılmadan evvel tamamiyle ödenmiş olması halinde yukarıdaki fıkralarda yazılı cezaların yarısı, ödeme hükümden önce gerçekleştirilmiş ise üçte biri indirilir. -Meydana gelen zararın ödenmemesi halinde mahkemece ödettirilmesine re'sen hükmolunur.*" Benzeri bir hüküm henüz dağıtımı yeni yapılmakta olan 2000 tarihli TCK Öntasarısında da yer almaktadır.

98 **TOROSLU**, 221; **SOYASLAN**, s.526; krş. **ARTUK,** Emin/**GÖKCEN,** Ahmet/**YENİDÜNYA,** Caner, s.320 vd.; **ÖNDER**, s.121; **ERMAN,** Sahir/**ÖZEK,** Çetin**,** no.8

hafifletici) nedenini içeren halinin teselsül ilişkisine girebilmesi mümkün kılınmıştır[99].

Ancak kanunda zimmet suçu açısından böyle bir ağırlatıcı nedene yer verilmesine gerek var mıdır? Öğretide de haklı olarak ifade edildiği üzere, kanunda böyle bir ağırlatıcı nedene yer verilmiş olması bazı tereddütlere yol açmaktadır[100].

bb. *Denetim görevini ihmal ile zimmet suçu (m.203)*

32. TCK.nun 203. maddesi uyarınca "*Denetim görevini ihmal ederek 202 nci maddenin birinci fıkrasında yazılı zimmetin oluşmasını veya artmasını mümkün kılmış olan kimseye üç aydan iki yıla kadar hapis ve beşyüzbin liradan ikimilyon liraya kadar ağır para cezası verilir. - Fail, meydana gelen zararın ödenmesinden asıl fail ile birlikte sorumlu tutulur*".

Bu suç da kasten işlenebilen bir suç olup, zimmet suçu failinin suç ortağı olmaksızın, denetim görevini ihmal fiili, bağımsız bir suç olarak, bu maddeye göre cezalandırılmaktadır[101].

cc. *Devlet alımına fesat karıştırma suçu (m.205)*

33. TCK.nun 205. maddesi uyarınca, "*Bir kimse Türkiye Devleti hesabına olarak almaya veya satmaya yahut yapmaya memur olduğu her nevi eşyanın alım veya satımında, veya pahasında veya miktarında veya yapmasında fesat karıştırarak her ne suretle olursa olsun irtikâp eylerse on seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasiyle cezalandırılır ve zarar kendisine ödettirilir*".

Özellikle kamu gücünü kullanan kamu görevlilerinin işledikleri ihale ilgili suçlar bakımından önem taşıyan bu hüküm, son yıllarda kamuoyunda dikkat çeken ve aldatılmış olan bir eşin şikayeti sonucu ortaya çıkarılan İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi (İSKİ) eski Genel Müdürü Ergun GÖKNEL olayında, Ergun GÖKNEL ve iki meslektaşının mahkumiyetine konu olmuştur[102].

---

99 **TEZCAN/ERDEM**, s.153 vd.

100 **ERMAN/ÖZEK**, no.8. Ayrıca bu konuda genit bilgi için bkz. **TEZCAN/ERDEM**, s.153 vd.

101 Bu konuda geniş bilgi için bkz **ERMAN/ÖZEK**, s.49-54; Öte yandan benzeri hüküm, yasalaşmadan kadük olan 1997 tarihli TCK Tasarısının 399. maddesinde şu şekilde yer almıştır : "**Basit zimmeti mümkün kılma : Madde 400-** Denetim görevini ihmal ederek basit zimmetin oluşmasını veya artmasını mümkün kılmış olan kimseye altı aydan üç yıla kadar hapis cezası verilir."

102 İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi (ISKI) eski Genel Müdürü Ergun GÖKNEL ve iki meslektaşı, devlet alımına fesat karıştırma suçundan (m.205), İstanbul 5. Ağır Ceza Mahkemesinin 13.5.1994 tarih ve 1993/238 E.-19994/97 K. sayılı ilamı ile sekiz yıl dört hapis ve ağır para cezalarına çarptırılmışlardır,. Bu hüküm Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 12.10.1994 tarih ve 1994/2309 E.-19994/2963 K. sayılı kararı ile onanmıştır (Bu ilam ve onama kararı yayınlanmamıştır).

dd. *Memurun Devlet alım satım işlerinde menfaat temini suçu (m.208)*

34. TCK.nun 208. maddesi uyarınca, "*Devlet memurlarından her kim, idaresine ve nezaretine memur oldukları işlerde Devlet için az veya çok eşya veya malzeme alım veya satımında gizli veya aşikâr, gerek doğrudan doğruya kendisi, gerek başkası vasıtasiyle veya ortaklık suretiyle kendi kazancı için ticaret eder veya imalât yahut inşaatı götürü şekilde deruhde edenlere ortak olursa üç seneden az olmamak üzere ağır hapis cezasiyle cezalandırılır. - Eğer bu gibi alış verişte komüsyon alınır yahut nakid veya meskûkât mubadelesinde kazanç sağlanırsa ağır hapis cezası beş seneden az olamaz*"[103].

ee. *İrtikap suçu (m.209)*

35. TCK.nun 209. maddesine göre, "*Memuriyet sıfatını veya görevini kötüye kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına haksız olarak para verilmesine veya sair menfaatler sağlanmasına veya bu yolda vaadde bulunulmasına bir kimseyi icbar eden memura altı yıldan az olmamak üzere ağır hapis cezası verilir. -Yukarıdaki fıkrada yazılı cürüm, ikna suretiyle işlenirse dört yıldan altı yıla kadar ağır hapis cezası verilir. -Memur kanunen almaması gereken bir şeyi diğerinin hatasından yararlanarak almış bulunursa iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası verilir*".

Bu düzenlemeden de anlaşılacağı üzere, irtikap suçu, icbar, ikna veya hatadan yararlanmak suretiyle işlenmekte olup, bu suçla bir yandan kamu idaresinin dürüstlük ve itibarının korunması, diğer yandan kişilerin zarara uğramasının önlenmesi amaçlanmaktadır[104]. Bu suç da, diğerleri gibi kasten işlenebilen bir suçtur. Fail, görev veya sıfatını kötüye kullandığını, icbar, ikna veya hatadan yararlanmaya uygun bir hareket gerçekleştirdiğini ve kendisine sağlanan veya vaat edilen menfaatin haksız olduğunu bilmeli ve bunun sonucunu istemelidir[105].

ff. *Rüşvet alma suçu (m.212)*

36. Rüşvet alma suçunun maddi unsurunu, alan kişi bakımından "***rüşvet almak veya bir vaad veya taahhüt kabul etmek***" oluşturur. Ancak konuyu daha geniş kapsamda ele almak ve rüşvet kavramını öncelikle açıklamak gerekir. TCK.nun 211. maddesinde ise, rüşvetin yasal tanımı yapılmış olup, buna göre, "*Ceza Kanununun tatbikinde memur sayılanların, kanunen veya nizamen yapmaya veya yapmamaya mecbur oldukları şeyi yapmak veya yapmamak için aldıkları veya başkalarına aldırdıkları para, hediye ve her ne nam altında olursa olsun sağladıkları diğer menfaatler ile bu maksatla alıp sattıkları veya ihale eyledikleri taşınır ve taşınmaz malların gerçek değeri ile verilip alınan bedel arasındaki fahiş fark rüşvet sayılır.*

---

103 Bu konuda geniş bilgi için bkz **ERMAN/ÖZEK**, s.61-65

104 Bkz. **ERMAN/ÖZEK**, no.103; **ARTUK/GÖKCEN/YENİDÜNYA**, s.386; **DÖNMEZER**, s.114; **TOROSLU**, 229; **SOYASLAN**, s.528

105 Bu suç konusunda geniş bilgi için bkz **TEZCAN/ERDEM**, s.170 vd.

- Bu Kanundaki memur tanımı dışında kalsalar dahi, özel kanunlarında belirli hallerde Devlet memuru sayıldıkları açıklananlar ile bazı yükümlülük ve sorumlulukları bakımından Devlet memurları gibi cezalandırılacakları belirtilenlerin yukarıdaki fıkrada gösterilen şekilde sağladıkları her türlü menfaat de rüşvet sayılır." Bu tanıma 1 Şubat 2000 tarih ve 4518 sayılı Kanunla onaylanmasına izin verilmesi üzerine 9 Mart 2000 tarih ve 2000/385 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onanıp, sözleşme metni de anılan karar ekinde 10 Mayıs 2000 tarihli Resmi Gazete'de (s.631 vd.) yayınlanan Uluslararası Ticari Sözleşmelerde Yabancı Kamu Görevlilerinin Rüşvetiyle Mücadeleye İlişkin 17 Aralık 1997 tarihli Sözleşme doğrultusunda, bir yabancı devletin veya uluslararası resmi bir örgütün mensubu olan bir kamu görevlisine sağlanan menfaatte dahil edilmek üzere kanun tasarısı hazırlanmıştır.

Burada rüşvet ve irtikap suçu arasındaki farkı da vurgulamak gerekir, zira iki suç arasında yapılacak ayırımın çok önemli sonuçları vardır. Gerçekten rüşvet suçunda menfaati alan veya veren kişi cezalandırıldığı halde; irtikap suçunda menfaati veren kişinin cezalandırılması söz konusu değildir.

Rüşvet iki taraflı bir suçtur. Başka bir anlatımla suçun oluşması için birisi rüşvet veren, diğeri rüşvet alan olmak üzere iki kişiye ihtiyaç vardır. Aslında yasa koyucu vatandaş ile memur arasındaki bu ilişkiyi, suça iştirake ilişkin genel kurallara göre de çözebilirdi. Çünkü rüşvet veren kişi iştirak terminolojisi ile ifade etmek gerekirse, "***azmettiren***" durumundadır. Ancak kanun, rüşvet alan memuru, rüşvet veren vatandaşa göre daha ağır cezalandırmak istemiş ve bu nedenle de rüşvet alan ve verenin fiillerini birbirinden bağımsız olarak düzenlemiştir.

Roma Hukukunda görevi nedeniyle memur tarafından her türlü hediye alınması kesinlikle yasaklanmıştı. Müşterek hukuk, rüşveti, Roma Hukukundaki anlaşılış biçimine uygun olarak tanımlamıştır[106].

Rüşvet alma suçunu düzenleyen TCK.nun 212. maddesinde "*Kanun ve nizam hükümlerine göre yapmak zorunda olduğu şeyi yapmak veya yapmamak zorunda olduğu şeyi yapmamak için rüşvet alan veya bir vaat veya taahhüt kabul eden kimseye dört yıldan on yıla kadar ağır hapis cezası verilir. -Cürmün, yapılması gereken işin yapılmaması veya yapılmaması gereken işin yapılması için işlenmesi halinde faile beş yıldan oniki yıla kadar ağır hapis cezası verilir. -Yukarıdaki fıkralarda belirtilen hallerde, memurun mensup olduğu dairenin ilgili bulunduğu sözleşme veya taahhütlere girişilmiş veya memuriyet, maaş, nişan veya sair rütbe, derece veya kademeler verilmiş veya kanun ve nizama aykırılık veya hakkı ihlal eden bir hal meydana gelmiş ise faile altı yıldan onbeş yıla kadar ağır hapis cezası verilir. -Yukarıdaki fıkralarda belirtilen hallerde faile ayrıca, aldığı para ile sağladığı her türlü menfaat veya vaat veya taahhüt olunan her türlü menfaatlerin miktar veya değerinin beş misli ağır para cezası verilir.*" hükmüne yer verilmiş olup, bu kapsamda, memurun aslında yapması veya yapmaması gereken bir işi yapması veya

---

106 Bu suçla ilgili olarak geniş bilgi için bkz **TEZCAN/ERDEM**, s.178 vd.

yapmaması için rüşvet alması durumu "basit rüşvet alma" (m.212/1); yapması veya yapmaması gereken bir işi yapmaması veya yapması için rüşvet alması durumunda da "nitelikli rüşvet alma" (m.212/2) suçundan cezalandırılması söz konusu olmaktadır.

gg. *Rüşvet verme suçu (m.213)*

37. Rüşvet verme suçunun maddi unsurunu, veren kişi bakımından, şayet nitelikli rüşvet söz konusu ise "***rüşvet vaad veya teklif etme veya verme***", basit rüşvet söz konusu ise "***rüşvet verme veya başka yararlar temin etme***" oluşturur. Bu durum TCK.nun 212. maddesinde "*211 inci maddede gösterilen kimselere yapmaya mecbur oldukları şeyi yapmamaları veya yapmamaya mecbur oldukları şeyi yapmaları için rüşvet vaat veya teklif eden veya veren kimseye kanun ve nizama aykırılığın derecesine ve istenilen şeyin kısmen veya tamamen yapılmış olup olmamasına göre dört yıldan oniki yıla kadar ağır hapis cezası verilir. -Haklı bir hususun temini için rüşvet veren veya başka yararlar temin eden kimseye, verdiği para veya temin ettiği menfaatin on katı ağır para cezası verilir*" şeklinde düzenlenmiş bulunmaktadır[107].

hh. *Rüşvete aracılık etme suçu (m.216)*

38. Rüşvet alan kişi ile veren kişinin hareketi birbirine bağlı olduğu için rüşvet "***çok failli bir suç*** olarak karşımıza çıkmaktadır[108]. Bu nedenle rüşvet alan ve veren kişi birbirinin fiillerine iştirak etmiş sayılmazlar. Nitekim kanunumuzda da, rüşvet alma ve verme suçları birbirinden bağımsız olarak düzenlenmiştir. TCK.nun 216. maddesinde rüşvet suçuna iştirak konusunda özel bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre, "***rüşvete aracılık eden kimse, rüşveti veren veya alandan hangisinin vasıtası ise onun suç ortağı sayılır***".

Eğer rüşvete aracılık eden kişi, memurun talebini karşı tarafa iletmiş veya onun adına rüşvet anlaşması yapmış, veya menfaati kabul etmişse rüşvet alma suçundan dolayı; buna karşılık karşı tarafın talebini memura iletmiş, onun adına rüşvet anlaşması yapmış veya menfaati sağlamış ise, rüşvet verme suçundan dolayı cezalandırılır[109]. Ancak her iki tarafa da aracılık edilmiş ise, yalnızca rüşvet almadan dolayı aracı kişinin cezalandırılması gerektiğini düşünüyoruz[110].

Öte yandan, rüşvete aracılık eden kimse, rüşveti veren ve alandan hangisinin vasıtası ise onun suç ortağı sayılmakla birlikte, eğer bu kişinin kime aracılık ettiği kesin olarak belirlenemiyorsa, rüşvet verme suçunun cezası daha az olduğu için, rüşvet vermeden dolayı cezalandırılması gerekir.

---

107 Bkz **TEZCAN/ERDEM**, s.182 vd.

108 **SOYASLAN**, s.535. Ayrıca bu tür suçlar konusunda bkz **SANCAR** Yalçın Türkan, **Çok Failli Suçlar** , Ankara, 1998, s.109 vd.

109 Bkz **ERMAN/ÖZEK**, no. 155

110 Bkz **TEZCAN/ERDEM**, s.182 vd.

ii. *Görevine girmeyen işte rüşvet suçu (m.218)*

39. TCK.nun 209. maddesine göre, "*görevine girmeyen ve yapılması veya yapılmaması hususunda yetkili olmadığı bir işi yapacağı kanaatini uyandırarak menfaat sağlayan memura bir yıldan beş yıla kadar hapis ve ikimilyon liradan beşmilyon liraya kadar ağır para cezası verilir*."

Bu suçun faili memur olmakla birlikte, bu konuda görevli değildir. Buna rağmen görevine girmeyen ve yapılması veya yapılmaması hususunda yetkili olmadığı bir işi yapacağı kanaatini uyandırarak menfaat sağlamak söz konusu olduğundan asıl rüşvet suçundan daha hafif cezalandırılmıştır. Örneğin o dairede görevli olmayan bir memurun, görevine girmeyen ve yetkili olmadığı bir işi yapacağı kanaatini uyandırarak menfaat sağlaması bu çerçevede değerlendirilebilir.

jj*. Görevi ihmal suçu (m.230)*

40. Görevi ihmal suçu, görevin gereği olan işlemi savsamak, geç yapmak veya üstün verdiği emre uymamak suretiyle işlenebilen seçimlik hareketli bir suçtur. TCK.nun 230. maddesine göre, "*hangi nedenle olursa olsun memuriyet görevini yapmakta savsama ve gecikme gösteren veya üstünün yasaya göre verdiği buyrukları geçerli bir neden olmadan yapmayan memur*" cezalandırılır[111].

Bu suçta korunan hukuki yarar, kamu yönetiminin düzenli biçimde işlemesi ve böylece kamu görevinin yerine getirilmesinde disiplini sağlamaktır[112]. Yargıtay da suçun koruduğu hukuki yarardan hareketle failin kendisi ile ilgili olan bir işi yerine getirmemesinin de bu suçu oluşturacağı sonucuna varmıştır[113].

Bu suçun faili ancak TCK.nun 279/I. maddesi anlamında kamu görevi gören memurlar olabilir[114]. Özel kanunları gereğince memur gibi cezalandırılacakları

---

111 Bu suçla ilgili olarak geniş bilgi için bkz **TEZCAN/ERDEM**, s.147 vd.

112 **TOROSLU,** s.244; **ERMAN/ÖZEK**, no. 253; **SOYASLAN**, s.550.

113 "Tebliğnamede: "Tüm dosya içeriğine göre, ... İlçe J. Bl. K.'da J. Uzm.Çavuş olarak görev yapmakta olan sanığın, maaşının haczine ve 1/4'nün kesilerek gönderilmesine yönelik İcra Müdürlüğü müzekkeresini İlçe J. Bölük Komutanlığına ulaştırmamak şeklinde tezahür eden eyleminde, kendi maaşı üzerindeki haczin yerine getirilmesini sağlamak gibi bir görevi olmadığı ve suçun unsurlarının oluşmadığı gözetilmeksizin beraatine karar verilmesi yerine yazılı olduğu şekilde karar ittihazında isabet görülmemiştir" denilmektedir.Ancak; görevi savsama eylemi, Devlet yönetimine karşı bir suçtur. Korunan değer, devlet işleyişinin zamanında yapıldığı hakkındaki inançtır. Suçun mağduru da Devlettir. O nedenle, yasalara uygun olarak verilmiş bir haciz kararını kendisiyle ilgili olsa bile, yerine getirmeyen görevli, korunan değeri çiğnemiş ve bu suçu işlemiş olur. Bu yüzden kurulan hükümlülük kararı yasaya uygundur". (Yar. 4CD 31.1.1994 301/474, http://yargitay.gov.tr).

114 "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı saymanı olan sanığın yaptığı iş kamu görevi olmadığı ve bu nedenle TCY.nın 279. maddesine göre Ceza Yasası uygulamasında memur sayılamayacağı gözetilmeden, 506 sayılı Yasanın 140/C. maddesi yerine yalnız memur sayılanlar tarafından işlenebilen görevi savsama suçundan cezalandırılmasına karar verilmesi yasaya aykırıdır" (Yar. 4CD 27.5.1997 4230/4456, http://yargitay.gov.tr/Mevzuat/emsal/974230). "Belediye itfaiye amiri olan sanığın T.C. Yasası uygulanmasında memur sayılmadığı gözetilmeden, yalnız memur sayılanlar

belirtilen kişiler de bu suçun faili olabilirler. KİT personeli de, bağlı olduğu kuruma ait mallar üzerinde işlediği suçlardan dolayı görevi ihmal suçunun faili olabilir[115].

Failin yapmadığı veya geciktirdiği işlemin görevine girmesi, yani yapmak ve geciktirmemekle yükümlü olduğu bir işlem olması gerekir[116]. İşlemin failin tarafından yerine getirilmesinin zorunlu olup olmadığı, onun statüsünü belirleyen mevzuata göre tayin edilir[117]. Görev gereği işlemin yapılması zorunluluğu, idare hukuku usul ve geleneklerinden de ileri gelebilir[118]. Yargıtay'a göre köy muhtarlarına hazineye ait taşınmazları koruma görevi verilmediği için, resmi kurumlara ait taşınmazlara tecavüzü önlememesi görevi ihmal suçunu oluşturmaz[119].

---

tarafından uygulanabilen görevi savsama suçundan hükümlülüğüne karar verilmesi ... yasaya aykırıdır" (Yar. 4CD 30.1.1997 274/623, http://yargitay.gov.tr/Mevzuat/emsal/97274). "İstanbul su ve kanalizasyon idaresi (İSKİ) teknik işleri şefliğinde ustabaşı olarak çalışan sanığın yaptığı hizmetin T.C. Yasasının 279. maddesinin 1. fıkrasında gösterilen kamu görevi niteliğinde olmadığı ve bu nedenle T.C. Yasası uygulamasında memur sayılmayacağı gözetilmeden, yalnız memur sayılanlar için uygulanabilen T.C. Yasasının 230. maddesiyle cezalandırılmasına karar verilmesi ... yasaya aykırıdır" (Yar. 4CD 20.2.1997 354/637, http://yargitay.gov.tr/Mevzuat/emsal/97354). "Mamak lisesinde gece bekçisi olarak çalışan sanık, T.C. Yasasının memuru tanımlayan 279. maddesinin 1. fıkrasında yazılı kamu görevi yapanlardan değil, aynı maddenin 2. fıkrasının 2. bendinde yazılı kamu hizmeti yapan hizmetlilerdendir. Bu durum gözetilmeden, sanığın ancak memur sayılanlar için uygulanabilen görevi savsama suçundan cezalandırılmasına karar verilmesi ... yasaya aykırıdır" (Yar. 4CD 26.11.1996 7915/8882, http://yargitay.gov.tr/Mevzuat/emsal/967915). "Sürücü Kursları Derneğinin saymanı olan sanığın yaptığı hizmetin kamu görevi niteliğinde bulunmadığından memur sayılmadığının ve icra müdürlüğünün, derneğin başkanı olan kişinin maaşından kesinti yapılması konusundaki buyruğunu, bu kişinin dernekten maaş almaması nedeniyle yerine getiremediğinin anlaşılması karşısında, görevi savsama suçunun öğelerinin ne suretle oluştuğu açıklanmadan, hükümlülük kararı verilmesi yasaya aykırıdır" (Yar.4CD 7.7.1996 5334/6374, http://yargitay.gov.tr/Mevzuat/emsal/965334).

115 Kamu İktisadi Teşebbüsleri Personel rejiminin yeniden düzenlenmesi ve 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin bazı maddelerinin yürürlükten kaldırılmasına ilişkin 399 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 11/6. maddesi uyarınca KİT personelinin ancak, teşebbüslerin ve onlara bağlı ortaklıkların paraları ve para hükmündeki evrak ve senetleri ve diğer mevcutları ile bilanço, tutanak, rapor ve benzeri her türlü belge ve defterleri üzerinde işledikleri suçlar nedeni ile memur gibi cezalandırılabilecekleri, bunlar üzerinde işlenmeyen suçlarda memur sayılamayacakları gözetilmeden, anılan kararnameye tabi bir Kamu İktisadi Teşebbüsü olan ... Bankasının Pervari Şube Müdürü olan sanığın, kasa anahtarını genel müdürlük genelgesine uygun olarak saklamamaktan ibaret eylemi nedeni ile memur sayılıp, yazılı şekilde cezalandırılmasına karar verilmesi yasaya aykırıdır" (Yar. 4CD 10.10.1990 4204/4922, http://yargitay.gov.tr/Mevzuat/emsal/904204).

116 **TOROSLU**, s.244 vd.

117 **ERMAN/ÖZEK**, no. 257

118 **ERMAN/ÖZEK**, no. 257

119 Yar. CGK 7.10.1991 226/257, **SAVAŞ/MOLLAMAHMUTOĞLU,** s.2043

kk. *Hakimlerin görevlerini ihmal suçu (m.231)*

41. Hakimlerin baktıkları davaları karara bağlama yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu yüzden üstlendikleri yargılama görevini dikkate alan kanun koyucu hakimlerin bu tür ihmali davranışlarının görevi ihmal suçu kapsamında değerlendirileceğini TCK.nun 231. maddesinde hüküm altına almıştır[120]. Aslında böyle bir hüküm bulunmasa da TCK.nun 230. maddesinin tüm devlet memurları gibi hakimlere de uygulanacağı açıktır. Nitekim bu madde ve diğer TCK.nun 232, 233, 234 ve 238. maddesinde düzenlenen suçlara son yıllarda hazırlanan TCK tasarılarında yer verilmemesi özel bir gereksinimi karşılama durumlarının bulunmamasındandır.

ll. *Hakimler üzerinde nüfuz kullanma suçu (m.232)*

42. Hakimler üzerinde nüfuz kullanma suçu TCK.nun 232. maddesinde kanunun genel tekniğine uygun olmayan bir şekilde dahil edilmiş olup, buna göre,"*Görülmekte olan bir dâvanın tarafeyninden biri hakkında sahabet veya garaz ve menfaata müsteniden hâkimlere emir ve tahakküm veya nüfuz veya iltimas eden kimse birinci ve ikinci surette iki seneden ve üçüncü takdirde altı aydan az olmamak üzere hapis olunur. Fail memur ise başkaca müebbeden veya muvakkaten memuriyetten mahrumiyet cezasiyle de cezalandırılır. -Bu müdahale üzerine dâva haksız şekilde hüküm olunmuş ise ceza üçte biri kadar artırılır.*" [121] TCK tasarılarında böyle bir maddeye yer verilmemesi ise, özel bir gereksinimi karşılamasının söz konusu olmamasıyla açıklanabilir.

1997 Tasarısının 416. maddesinde ise, hakimler üzerinde nüfuz kullanma suçundan farklı ve genel kapsamlı olarak, **nüfuz kullanma iddiası** şeklinde yeni bir suç türüne yer verilmiş olup, buna göre, "*Resmi meclisler üyelerinden veya Devlet memurlarından birinin nezdinde nüfuzu olduğunu, hatırı sayıldığını veya onlarla ilişkisi bulunduğunu iddia ederek gerçekleştirilecek aracılıkta, teşviki sağlamak veya ödül almak üzere üye veya memurun kayırma veya kollamasına karşılık onlara verilmek veya onlara verilmesi gereken hediye veya ödül için sarf olunmak bahanesiyle kendisi veya başkası hesabına para veya sair menfaat alan veya kabul eden veya bunların verilmesi hususunda vaat elde eden kimseye iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beş yüz milyon liradan bir milyar liraya kadar ağır para cezası verilir. -Fail, milletvekili veya siyasi parti kademelerinde fiili görev alan kimselerden olduğu takdirde, yukarıdaki cezalar üçte bir oranında artırılarak hükmolunur.*"

---

120 Dili ağır olan TCK.nun 231. maddesine göre "Yukarıki maddede yazılı olan terahi veya emri yapmamak hâkimler tarafından vâkı olduğu surette bunlar aleyhine iştikâi anilhükkâm dâvasının ikamesi için kanuna göre bulunması lâzımgelen şartlar mevcut olduğu halde ihmal veya emri yapmamak fiili vâkı farz olunur."

121 Bu konuda geniş bilgi için bkz **ERMAN/ÖZEK**, s.170-174

mm. *Hakimlerin nüfuz ve tesir altında karar vermeleri suçu (m.233)*

43. Hakimlerin nüfuz ve tesir altında karar vermeleri suçu, TCK.nun 233. madedesinde düzenlenmiş olup, buna göre," *Yukarıki maddede yazılan emir ve iltimasa müsteniden hüküm ve karar veren hâkimler hakkında dahi hüküm ve kararının suret ve mahiyetine ve mahkûmun hukuku üzerine yaptığı tesirin derecesine göre iki seneden beş seneye kadar hapis ve hâkimlik hizmetinden müebbet mahrumiyet cezası tatbik olunur.*" [122]

nn. *Subaylarla emniyet mensuplarının görevi ihmal suçu (m.234)*

44. Subaylarla emniyet mensuplarının görevi ihmal suçu da TCK.nun 234. madedesinde özel olarak düzenlenmiş olup, buna göre, "*Asker zabitlerinden veya Devletin umumi kuvvetlerine dahil memurlarla zabıta memurlarından biri salâhiyettar daireden kendilerine kanuna göre verilmiş olan bir emri, nizama karşı gelerek yapmak istemez ve yapmasını geciktirirse iki seneye kadar hapis olunur.*"

oo. *Hakim veya memurların ticaret yapma suçu (m.238)*

45. Hakim veya memurların ticaret yapması TCK.nun 238. maddesinde suç olarak düzenlenmiş olup, buna göre, "*Hâkimlerle memurinden her kim memuriyetinin dairesi dahilinde ahalinin zaruri havayicinden olan hububat, erzak ve sair malzemeleri alıp satarak ticaret ederse yüz liradan aşağı olmamak üzere ağır cezayı nakdi ve müebbeden memuriyetten mahrumiyet cezasiyle cezalandırılır.*" [123]

pp. *Görevi kötüye kullanma suçu (m.240)*

46. 12 Haziran 1979 tarih ve 2248 sayılı Kanunun 19. maddesi ile değişik TCK.nun 240. maddesine göre, "*Yasada yazılı hallerden başka hangi nedenle olursa olsun görevini kötüye kullanan memur derecesine göre bir yıldan üç yıla kadar hapsolunur. Cezayı hafifletici nedenlerin bulunması halinde altı aydan bir yıla kadar hapis ve her iki halde ikibin liradan onbin liraya kadar ağır para cezasiyle cezalandırılır. Ayrıca memuriyetten süreli veya temelli olarak yoksun kılınır.* "

Buna göre görevi kötüye kullanma suçu, genel ve tamamlayıcı nitelikte bir suç olup[124], görevin kötüye kullanılmasını ifade eden hareketin başka bir suçu oluşturmaması gerekir. Bu nedenle yapılan hareket bir başka suçun unsuru veya ağırlatıcı nedenini oluşturmakta ise, ayrıca m.240 dan dolayı faile ceza verilemez[125].

Bu suça ilişkin hüküm, 1997 Tasarısında da muhafaza edilmiş olmakla birlikte, suçun oluşması için ayrıca "***özel kasda***" yer verilmiştir (Tasarı m.483). Buna göre

---

122 Bu konuda geniş bilgi için bkz **ERMAN/ÖZEK**, s.170-174

123 Bu konuda geniş bilgi için bkz **ERMAN/ÖZEK**, s.204-206

124 **CİHAN**, Hıfzı Timur Armağanı, s.183

125 **CİHAN**, Hıfzı Timur Armağanı, s.184

memurun kendisine veya başkasına bir yarar sağlamak veya başkasına zarar vermek maksadıyla hareket etmiş olması gerekir

Genel nitelikli görevi ihmal ve kötüye kullanma suçu Fransa (CK m.432-1, 432-2 ve 432-17), İsviçre (CK m. 312) ve Avusturya (CK § 302 I) gibi ülkelerin ceza kanunlarında düzenlenmiştir[126].

Taraflardan birinin rüşvet anlaşmasına görünüşte rıza göstermesi, asıl amacının ise faili yakalatmak olması durumunda, Yargıtay, rüşvet alma suçunun değil, görevi kötüye kullanma suçunun oluşacağı düşüncesindedir[127]. Ayrıca, memurun arada bir anlaşma olmaksızın görevine giren bir işi yapması veya yapmamasından sonra bir menfaat sağlamış olması durumunda, rüşvet alma suçu oluşmaz. Yargıtay, bu gibi durumlarda ya yalnızca disiplin suçunun veya görevi kötüye kullanma suçunun oluşacağı sonucuna varmaktadır[128]. Nitekim TCK.nun 205. maddesinde düzenlenen devlet alımına fesat karıştırma olaylarına karışan kocası tarafından aldatılmış olan eşinin şikayeti sonucu ortaya çıkarılan İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi (İSKİ) eski Genel Müdürü Ergun GÖKNEL olayında, İSKİ Genel Müdürlüğünden 23 memur, görevi kötüye kullanma suçundan (m. 240), İstanbul 8. Asliye Ceza Mahkemesinin 19.7.1996 tarih ve 1995/126 E.-1994/986 K. sayılı ilamı ile bir yıl iki ay hapis ve para cezalarına çarptırılmışlardır[129].

rr. *İhaleye (artırma-eksiltmeye) hile karıştırma suçları (m.366, 367, 368)*

47. Ekonomik faaliyetlerin şeffaflığını sağlamanın yozlaşmada taşıdığı önem günümüzde daha da iyi anlaşılmış olup, bu doğrultuda kamu ihalelerini şeffaflaştırmak[130], kamuya ait taşınmazların devri, satımı, kiralanması konularını şeffaflaştırmak, örgütlü suçların faaliyetinden sağlanan kara paranın aklanması ile mücadele gibi yöntemler çeşitli ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de yeni düzenlemelere esas olmaktadır. Bu konulara aşağıda değinilecek olmakla birlikte, ihaleye (artırma-eksiltmeye) hile karıştırma suçları öteden beri Türk Ceza Kanununda yer almaktadır.

---

126 Bu konuda geniş bilgi için bkz. **TEZCAN** D.–**ERDEM** M. R., **Ceza Özel Hukuku**, İzmir, 2000, s.135 vd.

127 Yar. CGK 25.4.1983 113/197, **BAKICI**, 211; Yar. 5CD 18.12.1986 6432/5466, **BAKICI**, 277; 5CD 16.3.1984 4292/1065, **BAKICI,** 280. Ancak Yargıtay, yakın tarihte verdiği bir kararında bu durumda rüşvet suçunun oluşacağı sonucuna varmıştır. Bu konuda bkz. **TEZCAN/ERDEM**, s.183, dipnot 258.

128 Yar. 5CD 30.4.1987 4612/2622, **BAKICI**, 264; 5CD 10.10.1984 2904/3667, **BAKICI**, 266; 5CD 21.11.1988 5152/127, **BAKICI,** 272; 5CD 27.12.1987 631/7661, **BAKICI**, 273

129 Bu hüküm, Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 12.12.1996 tarih ve 1996/7341 E.-1996/9489 K. sayılı kararı ile onanmıştır (Bu ilam ve onama kararı yayınlanmamıştır).

130 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Philippe **TERNEYRE**, **L'apport au droit des marchés publics de la loi anti-corruption**, Revue française de droit administratif - RFDA (France), 1993, n° 5, s.952-961. Ayrıca genel olarak kamu ihaleleri konusunda ve ayrıca ihalede rekabet ilkesi konusunda bkz. Meltem **KUTLU**, **İdare Sözleşmelerinde İhale Süreci**, DEÜ Hukuk Fakültesi yayını, İzmir, 1997, s.192 vd.

Tek başına yozlaşmaya karşı gereken etkinliği sağlayamayan bu hükümler şüphesiz yeni düzenlemelerle güçlenmektedir. Bu yüzden burada anılan maddelerin bir değerlendirmesine gitmeksizin, çalışmamıza bütünlük sağlamak amacıyla orijinal şekliyle alıntı yapmakla yetiniyoruz.

Madde 366- *Her kim Hükümet hesabına olarak icra kılınan müzayede ve münakasada şiddet veya tehdit ile veya hediye vait ve itasiyle veya sair menfaatler teminiyle veya gizli ittifak yahut sair hileli vasıtalar ile rekabeti meni veya ihlâl yahut müzayede ve münakasada pey sürenleri çekilmeğe sevkederse üç aydan bir seneye kadar hapse ve otuz liradan iki yüz liraya kadar ağır cezayi nakdiye mahkûm olur.*

Eğer fail kanunen veya Hükümet tarafından müzayede veya münakasaya memur olan kimse ise bir seneden üç seneye kadar hapis ve elli liradan dört yüz liraya kadar ağır cezayi nakti hükmolunur.

Madde 367 - *Gerek resmi daireler marifetiyle ve gerek beynennas bilmüzayede alınıp satılacak yahut kiraya verilip alınacak mal ve mülklerin müzayedesinde yukarki maddede gösterilen suretlerden biriyle rekabeti meni veya ihlâl yahut müzayedeye pey sürenleri çekilmeğe mecbur edenler bir aydan üç aya kadar hapse ve otuz liradan yüz liraya kadar ağır cezayi naktiye mahkûm olur.*

Madde 368 - *Bir kimse kendisine veya başkasına vadolunmuş para veya sair menfaat mukabilinde müzayedeye veya münakasaya devamdan istinkâf suretiyle resmi müzayedeye fesat karıştırırsa altı aya kadar hapse ve otuz liradan elli liraya kadar ağır cezayi naktiye mahkûm olur.*

b) Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu'nda Düzenlenen Yönetsel Yozlaşmaya Karşı Suçlar

48. Ceza kanunundaki hükümlerin siyasetteki ve yönetimdeki yozlaşmayla mücadelede yeterli olmadığını gören kanun koyucu, daha önce yürürlükte bulunan rüşvet ve yolsuzlukla mücadeleye ilişkin 1609 sayılı kanunla, mal bildiriminde bulunulmasına ilişkin 2871 sayılı kanunun yerine geçecek daha ayrıntılı bir düzenleme şeklinde, 19.4.1990 tarih ve 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu'nu yürürlüğe koymuştur.

Bu kanunla siyasetçiler yanında, esas itibariyle memurlar ve yozlaşmayla doğrudan ilgili olabilecek diğer kurum ve kuruluş mensubu kişiler mal bildiriminde bulunma yükümlülüğü altına sokularak, rüşvet ve benzeri suçlardan kovuşturulmaları özel kurallara bağlanmıştır. Devlet memurları açısından da geçerli olmak üzere 3628 sayılı kanunun dört ayrı suç olarak düzenlediği bu suçlar hakkında[131] yukarıda

---

[131] Bu suçlar : aa- Yetkili makam tarafından ihtarda bulunulmasına rağmen, mazereti olmaksızın, mal bildiriminde bulunmama suçu; bb- Mal bildiriminin kapsamı hakkında gerçeğe aykırı davranma suçu; cc- Geliriyle mütenasip olmayacak biçimde haksız mal edinme suçu; dd- Mal biriminin içeriğini açıklama suçu.

siyasetçilerle ilgili kısımda gerekli açıklamalar yapıldığı için, tekrardan kaçınmak amacıyla o kısma yollama yapmakla yetineceğiz[132].

c) Kara paranın Aklanması Suçu

49. 1988 tarihli Uyuşturucu Maddelerin Kaçakçılığına Karşı B.M. Sözleşmesini 22.11.1995 tarih ve 4136 sayılı kanunla onaylayan Türkiye[133], 13.11.1996 tarih ve 4208 sayılı kanunla kara para aklamasının önlenmesi için, doğrudan Maliye Bakanına bağlı bir kurum olarak *Malî Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı* kurulmasını ve kara paranın kanuni tanımını yaparak (md.2), cezalandırılmasını öngörmüştür (md.7)[134].

Kara para, yasanın 2.maddesinde sayılan çeşitli kanunlarda yer alan belli fiillerin işlenmesi suretiyle elde edilen para, para yerine geçen her türlü evrak, mal ve gelir ile bir para biriminden diğer bir para birimine çevrilmesi de dahil, sözü edilen para, evrak, mal veya gelirlerin birbirine dönüştürülmesinden elde edilen her türlü maddi menfaat ve değeri ifade etmektedir.

Kanun, kara para aklama suçu için, temel ceza olarak, iki seneden beş seneye kadar hapis cezası yanında aklanan kara paranın bir katı ağır para cezası şeklinde nispî para cezası ile bu değerlerin ya da ele geçirilememesi halinde buna tekabül eden mal varlığının müsaaderesini öngörmüştür (md.7). Ayrıca, bu suçun:

- Kara paranın aklanması maksadıyla teşekkül vücuda getirenler ile idare edenler veya bu teşekküle mensup olanlar tarafından işlenmesi;

- Görevi sebebiyle memur ve kamu görevlileri tarafından veya 3187, 7397, 3226, 1567, 2499 sayılı kanunlara (banka, sigorta murakabesi gibi konularla ilgili kanunlar), veya ödünç para verme işleri ile özel finans kurumlarının kurulması, faaliyetleri ve tavsiyelerine ilişkin esas ve usulleri düzenleyen mevzuata göre faaliyet gösteren kurumlarda çalışanlar tarafından işlenmesi;

- Şiddet veya tehditle veya silah kullanarak işlenmesi;

durumlarında cezanın bir misli arttırılması öngörülmüştür. Ancak bu tür suçlulukla mücadelede bununla da yetinilmeyerek, bu suçla ilgili emarelerin görülmesi halinde tedbir konulması (md.9) ve Başkanlıkça istenecek bilgi ve belge gibi yardımın ve kolaylığın sağlanması (md.5 ve 12/2) ve fakat buna karşılık yardımdan yararlananlarla yardımı sağlayanların sır saklama yükümlülüğünün bulunması da kabul edilmiştir (md.6 ve 12/1).

---

132 Siyasetçilerin mal bildirimine aykırı davranışları ve haksız mal edinmelerine ilişkin olarak yukarıda II-1-B-c, n° 23-24'de yapılan açıklamalara bakınız.

133 Kara para'ya bileşik isim olarak, tek kelime şeklinde yer vererek onaylamaya izin veren bu kanun üzerine 16.1.1996 tarih ve 96/7801 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile onay kararı alınıp, sözleşmenin Türkçe metni ile bu karar 11.2.1996 tarih ve 22551 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

134 Bu kanun metni için bkz. 19.11.1996 tarih ve 22822 sayılı Resmi Gazete.

Kanun, bundan başka, tüzel kişilerin cezai sorumluluğuna yer vererek, bunlar için para cezası öngörmüş, yöneticilerin durumunu da açıklığa kavuşturmuştur. Buna göre, teşekkül haline ilişkin ağırlatıcı sebebin oluşmadığı durumlarda, suçun tüzel kişiler bünyesinde işlenmesi halinde, fiili gerçekleştiren yöneticiler, suçun tüzel kişiler bünyesinde işlenmesinden dolayı teşekkül haline ilişkin ağırlatıcı sebep paralelinde cezaya çarptırılırlarken, tüzel kişiler de beş yüz milyon liradan beş milyar liraya kadar para cezasına mahkûm edilir. Kanaatimizce, kara para aklama suçunun tüzel kişiler bünyesinde işlenme halinde, fiili bu yolla gerçekleştiren yöneticiler bakımından, teşekkül hali oluşmasa bile bu ağırlatıcı sebeple eş tutularak cezalandırılacağına ilişkin hükmün kanunda daha açık ifade edilmesi gerekirdi. Zira, mevcut metin ancak yorumla anlaşılabilecek kadar karmaşık bir biçimde kaleme alınmıştır.

Öte yandan, TCK.nun 296 maddesinde düzenlenen ve suçun işlenmesinden sonra faile yardım ve yataklık suçu kapsamına giren hallerde anılan maddeye göre kovuşturma yapılacağı 4208 sayılı Kanun'un 2/b maddesinde açıkça belirtilmiş olmakla birlikte, anılan yasada düzenlenen kara para aklama suçu, kanaatimizce kara paranın kaynaklandığı suçları işleyenler dışında başkaları tarafından bu suçları gizlemek için işlendiği takdirde, suçun işlenmesinden sonra faile yardım ve yataklık suçu ile gene de bazı benzer özellikler taşımaktadır. Ancak, kanunun 7/son maddesinde, kara paranın kaynaklandığı suçları gizlemek, bir başka anlatımla failinin fiilini gizlemek amacıyla bu suçu işleyen usul veya fürûu veya karı-koca veya kardeşler için cezanın yarısından üçte ikisine kadar indirilmesi yoluyla cezalandırılmaları hükmüne yer verilmiştir. Bu son fıkra ile böylece, Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasaya aykırı bulunmayan TCK.nun 296/2. maddesindeki suçun işlenmesinden sonra faile yardım ve yataklık suçu ile ilgili yakın akrabalar açısından cezalandırılmama hali, faile yardım ve yataklığın kara para aklama suçuna dönüşmesi halinde bir bakıma değiş-tirilmiş olmaktadır.

Bu kanunda ayrıca suç şebekesini ortaya çıkarabilmek için kontrolle teslimat uygulamasına (md.10-11), sır saklama yükümlülüğünü ihlal suçuna (md.12/1), bilgi ve belge verme yükümlülüğünü ihlal suçuna (md.12/2) ve mevcut diğer kanunlarla uyum sağlamak için de 657 ve 2313 sayılı kanunlarla 178 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede de değişiklilere yer verilmiştir.

Bu son konunun tartışmasına girmeksizin, bu yasanın bütün eksikliklerine rağmen gerekliliği uluslararası ilişkiler açısından tartışmasızdır. Zira kara para, uluslararası düzeyde kendisine sıcak yaklaşan ülkeleri seçmekte, fakat bir süre sonra kendi toplumunun değerlerini de tartışma zeminine çekmektedir. İsviçre'nin uzun yıllar bu tür paralar için barınak oluşu artık bugün kabul görmemektedir. Türkiye'nin de tüm dünya ülkeleri gibi kara para cenneti olmaması, hem kendi güvenliği, hem de

diğer ülkeler açısından önem taşımaktadır[135]. Ancak bu konuda tüm ülkelerin aynı hassasiyeti göstermesi gerekir.

d) Örgütlü Suçluluk

50. Türkiye, 30 Temmuz 1999 tarih ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu yakın zaman önce kabul etmiştir[136]. Bir bakıma 13.11.1996 tarih ve 4208 sayılı Kara paranın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanunu tamamlayan bu kanun, bir yandan bazı durumlarda telefon dinleme gibi özel muhakeme hukuku tedbirlerine izin vererek, diğer yandan da suç örgütü ve onun sağladığı çıkarları aklamaya ilişkin her türlü araştırmada bulunmak ve suçlarla ilgili diğer delil, iz, eser ve emareleri toplamakla yükümlü gizli görevlinin güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır[137].

---

135 Dünya Gazetesinde çıkan bir habere göre, Türkiye bu konuda ilk sınavı OECD'nin 17-19 Haziran 1997 tarihleri arasında Roma'da yapılacak toplantısında verecektir. Zira Karapara Konusundaki Mali Eylem Grubu, Türkiye'nin alması gereken önlemleri ne ölçüde aldığını bu toplantıda tartışacak. Bkz. **Türkiye karapara sınavına hazırlanıyor**, Dünya Gazetesi, 20.5.1997, s.2.

136 Bu ön tasarılardan Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı "*Bazı Örgütlü Suçlarla Mücadele Kanun Tasarısı*" adını taşırken, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan metin "*Organize Suç Oıgütleri ile Mücadele Kanun Tasarısı*" adını taşımaktaydı. Yasalaşan nihai metin ise Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu adını almıştır.

137 v. **ÖZTÜRK** Bahri, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Organize Suç Kavramı, **Organize**, Em. Gen. Md.ğü yay, Ankara, 1998, s.2-6; **DÖNMEZER** Sulhi/**YENİSEY** Feridun, **Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu**, Adalet Bakanlığı yay, Ankara, 1999, 80 s.; ayrıca genel düzeyde bkz., **GASSIN** R./**SABATIER** M., Criminalité organisée, ordre social et coopération policière européenne, in **Criminalité organisée et ordre dans la société**, Presses univ. d'Aix-Marseille, 1997, s.241 vd. ; **Les systèmes pénaux à l'épreuve du crime organisé**, Colloque préparatoire de l'AIDP, RIDP, 1999. Öte yandan, Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununun birinci maddesi, çıkar amaçlı suç örgütleriyle mücadelenin temel amaçlarını, bu suçların özelliklerini ve niteliğini belirleyerek ayrıntılı bir şekilde tanımlamaktadır. Çıkar amaçlı suç örgütlerinin oldukça uzun ve ayrıntılı tanımı için bkz anılan kanun, m. 1: " *Doğrudan veya dolaylı biçimde bir kurumun, kurulusun veya teşebbüsün yönetim ve denetimini ele geçirmek, kamu hizmetlerinde, basın ve yayın kuruluşları üzerinde, ihale, imtiyaz ve ruhsat işlemlerinde nüfuz ve denetim elde etmek, ekonomik faaliyetlerde kartel ve tröst yaratmak, madde ve eşyanın azalmasını ve darlığını, fiyatların düşmesini veya artmasını temin etmek, kendilerine veya başkalarına haksız çıkar sağlamak, seçimlerde oy elde, etmek veya seçimleri engellemek maksadıyla zor veya tehdit uygulamak veya kişileri kendilerine tâbi kılmaya zorlamak veya mensupları arasında her ne suretle olursa olsun açık veya gizli işbirliği yapmak suretiyle yıldırma veya korkutma veya sindirme gücünü kullanarak suç işlemek için örgüt kuranlara veya örgütü yönetenlere veya örgüt adına faaliyette bulunanlara veya bilerek hizmet yüklenenlere sadece bu nedenle üç yıldan altı yıla kadar; örgüte üye olanlara iki yıldan dört yıla kadar ağır hapis cezası verilir.*

Örgüt silâhlı ise, yukarıda yazılı hallerde verilecek ceza üçte birden yarıya kadar arttırılır. Henüz hiç bir silâhlı eyleme teşebbüs edilmemiş olsa bile, silahlar veya patlayıcı maddeler örgütün amaçları doğrultusunda hazırlanmış veya elde bulundurulmuş ise, örgüt silâhlı sayılır.

Suç faili, memur veya kamu hizmetiyle görevli kimse ise yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza, yarıdan bir katına kadar arttırılır.

Çıkar amaçlı suç örgütünün bu kanundaki tanımına göre, bu suçun özellikle şu özellikleri dikkat çekmektedir :

- Örgütlü bir yapılanmanın bulunduğu bir grup söz konusudur ;

- Temel amacı yasadışı faaliyetlerle çıkar elde etmektir ;

- Bunları yıldırma veya korkutma veya sindirme gücünü kullanarak gerçekleştirir.

Çıkar amaçlı örgütlü suçluluk çok eskiden beri bilinen bir suçluluk modelidir : İtalyan *mafya*ları, Çin *triadl*arı, Japon *yakusa*ları, ABD *cosa nostra*sı, öç alma (vendetta), susma yasası ve gizli örgüt özgün kültüründe kaynağını bulmaktadır[138].

Türkiye'ye gelince, 30 Temmuz 1999 tarih ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununun kabulünden önce, örgütlü suçlulukla mücadele özel bir kanun düzenlemesine konu oluşturmayıp, sadece belli koşullarda, TCK.nun 313. maddesinde öngörüldüğü üzere, cürüm işlemek amacıyla örgüt kurmak suçundan cezalandırma ile yetiniliyordu[139]. Fakat bu klasik suç türü yeterli olmadığı gibi, son

---

Suçun işlenmesine ayrılan veya suçun işlenmesinde kullanılan veya suçtan;doğan değer veya ürünlerin veya bunlar yerine geçen şeylerin ve müsaderesi gereken her türlü eşyanın gelirlerinin veya suçtan doğan her türlü yararın Devlete intikaline hükmolunur.

Bu madde hükümleri, nasıl adlandırılırsa adlandırılsın, amaçları yukarıda tanımlanan örgütle ayni olan ve yıldırma veya korkutma veya sindirme gücünü kullanan açık veya gizli örgütlere de uygulanır.

Örgüt mensuplarınca veya örgüt adına örgüt üyesi olmayanlar tarafından birinci fıkrada gösterilen amaçları gerçekleştirmek üzere işlenen suçların ve 1.3.1926 tarihli ve 765 Sayılı Türk Ceza Kanununun 296 ncı maddesinde öngörülen cürümün cezaları üçte birden yarıya kadar artırılır.

Bu Kanunda öngörülen suçları işleyen veya örgütlerin eylemlerini, amaçlarını, hedeflerini, bu kişi veya örgütlere haksiz çıkar sağlamak veya örgütün korkutma, sindirme, yıldırma gücünü artırmak amacıyla yazılı, sesli veya görsel yayın araçlarıyla yayımlayan veya her ne suretle olursa olsun propagandasını yapan hakkında iki yıldan dört yıla kadar ağır hapis ve bir milyar liradan beş milyar liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur. Ayrıca yayın organının faaliyetlerinin bir günden üç güne kadar durdurulmasına karar verilir."

138 Bkz. **BORRICAND** Jacques, Rapport introductif, in **La criminalité organisée**, Presse univ. d'Aix-Marseille, 1997, s.9 vd.

139 Birleşme suçları olarak bu suçlar hakkında bkz. **SANCAR** Yalçın Türkan, **Çok Failli Suçlar** s.137 vd. Ayrıca bu madde hakkında daha ayrıntılı bilgi için 6 Haziran 1991 tarih ve 3576 sayılı Kanunun 4. maddesi ile değişik 313. maddesinin içeriğini burada belirtmek istiyoruz : "*Her ne suretle olursa olsun cürüm işlemek için teşekkül oluşturanlara veya bu teşekküllere katılanlara bir yıldan iki yıla kadar ağır hapis cezası verilir.*

Bu teşekkül halk arasında korku, endişe veya panik yaratmak veya siyasi veya sosyal bir görüşten kaynaklanan amaçla veya ammenin selameti aleyhine cürümlerle kasten adam öldürmek veya yağma ve yol kesmek ve adam kaldırmak cürümlerini işlemek için meydana getirilmişse, verilecek ceza bir yıldan üç yıla kadar ağır hapistir.

Teşekkül mensupları dağlarda ve kırlarda veya genel yollarda veya meskûn yerlerde içlerinden iki veya daha fazlası silahlı olarak dolaşır veya buluşma yerlerinde veya emin bir yerde silah saklarsa;

yıllarda Türkiye'de yaşanan örgütlü suçlulukla etkin bir mücadelenin gereklerine de cevap veremiyordu[140]. Yargıtay 8. Ceza Dairesinin 25 Ocak 1999 tarihli kararı, çok iyi örgütlenmiş bir suç örgütü ile ilgili bir olayda durumu açıkça ortaya koymakta ve sanıklara, TCK.nun 313. maddesinde öngörülen cezanın azami haddinden cezalandırılması gerektiğini vurgulamaktadır[141].

e) Memurların Mal Bildirimine Aykırı Davranışları ile Rüşvet ve Benzeri Suçları İşlemeleri Halinde Yapılacak Yargılama Usulü

51. 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, bu kanun kapsamına alınan kişilerle ilgili mal bildirimi suçları ile rüşvet ve diğer yolsuzluklar konusunda memurların ön soruşturmasının kendi kurumlarınca yapılması kuralını daha önce yürürlükte bulunan 1609 sayılı kanundan farklı bir biçimde değiştirmiş, bunlar hakkında doğrudan kovuşturma yapma yetkisini ilgili yer C. Başsavcılıklarına vermiştir[142]. Ancak mutlak olmayan bu kural ve istisnaları konusunda yukarıda siyasetçilerle ilgili bölümde gerekli açıklamalar yapıldığı için, burada tekrar üzerinde durulmayacaktır[143].

f) Memurların Memurin Muhakematı Kanununa Tabi Suçlarında Yapılacak Yargılama Usulü

52. Burada üzerinde durmamız gereken husus, TCK.nun da düzenlenen ve fakat 3628 sayılı kanun kapsamına girmeyen örneğin memuriyet görevinin kasten ihmali (TCK m.230) ve memuriyet görevinin kötüye kullanılması (TCK m.240) gibi suçlar ile 3628 sayılı kanun kapsamı dışında tutulan müsteşar, vali ve kaymakamlar bakımından geçerli olan yargılama usulüdür. Bunlar hakkında ilgili kurumun yeni kabul edilen Memur ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanuna

---

birinci fıkradaki halde bir yıldan üç yıla , ikinci fıkradaki halde iki yıldan dört yıla kadar ağır hapis cezası verilir.

Teşekkülün yöneticileri hakkında yukarıdaki fıkralar uyarınca hükmedilecek ceza üçte birden yarıya kadar artırılır.

Teşekkül mensuplarının teşekkülün amacına yönelik cürüm işlemeleri halinde, verilecek cezaların toplamı en ağır cezayı gerektiren fiilin cezasının azami haddini geçemez.

Bu maddede yazılı teşekkül, iki veya daha fazla kimsenin birlikte cürüm işlemek amacı etrafında birleşmesi ile oluşur.

Bu Kanun ve diğer kanunlarda yeralan özel hükümler saklıdır."

140 Bkz. **DÖNMEZER** Sulhi, **Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu**, Seminer, Adalet Bakanlığı yay, Ankara, 1999, s.14. Ayrıca bkz. bkz. **DÖNMEZER** Sulhi, Çetelerle Mücadele Amacıyla 4422 Sayılı Kanunla Kabul Edilen Koruma Tedbirleri, **Yargı Reformu 2000 Sempozyumu**, İzmir Barosu yay, İzmir, 2000, s.537-565.

141 Bu karar ve yorumu için bkz. **DÖNMEZER** Sulhi, **Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu**, Seminer, Adalet Bakanlığı yay, Ankara, 1999, s.14.

142 Bkz. Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu, m. 18.

143 Bu konuyla ilgili açıklamalar için yukarıda II-1-B-d, n° 25-26'da yapılan açıklamalara bakınız.

(eski adıyla Memurin Muhakematı Hakkında Kanuna) göre kovuşturma izni vermesi gerekmektedir[144]. Bu yeni kanuna göre, hakkında bir suç işlediği iddiası veya şüphesi bulunan memur veya diğer kamu görevlisinin bağlı olduğu kurum tarafından, fiil ve failden haberdar olunma tarihinden itibaren otuz gün içinde (m. 7), kovuşturma izni verip vermeme konusunda bir ön soruşturma yapılması gerekir (m. 3 ve 5). Bu süre bir defaya mahsus olmak üzere sadece bir defa on beş gün uzatılabilir.

Bu ön soruşturma, ilgili kurumun amirinin bizzat kendisi tarafından veya soruşturmacı atanarak yapılabilir. Ön soruşturma sonunda amirin alacağı kovuşturmaya izin verme ya da izin vermeme kararına karşı itiraz mümkün olup, bu itiraz, yer itibariyle yetkili Bölge İdare Mahkemesine yapılır. Fakat 9. maddenin e, f ve g bentlerinde sayılan memurlarla ilgili olan konularda, Cumhurbaşkanınca izin verip vermeme halleri hariç olmak üzere, itiraz, Danıştay 2. Dairesine yapılır (m. 9/e,f,g)[145]. Bu itiraz, kovuşturmaya izin verme halinde, hakkında kovuşturma izni verilen memur tarafından, kovuşturmaya izin vermeme halinde ise, o yer C. Başsavcılığı tarafından, kararın tebliğinden itibaren on gün içinde yapılır ve görevli idari yargı yeri (yer itibariyle yetkili Bölge İdare Mahkemesi veya Danıştay 2. Dairesi) üç ay içinde itirazı karara bağlar (m. 9/2-4) .

Kovuşturmaya izin verme kararının görevli idari yargı yeri tarafından itiraz üzerine onaylanması veya kovuşturmaya izin vermeme kararının itiraz üzerine kaldırılarak izin verilmesi halinde, ilgili C. Başsavcılığı tarafından kovuşturma tamamlanıp, yeterli emare bulunması halinde kamu davası açılır. Buna karşılık, görevli idari yargı yeri, kovuşturmaya izin vermeme kararını onaylaması veya kovuşturmaya izin verme kararına ilişkin itirazı kabul ederek kaldırması halinde, dosya kapanır ve bu memur hakkında C. Başsavcılığı tarafından kovuşturma yapılamaz.

---

144 2.12.1999 tarih ve 4483 sayılı Memur ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun, bazı memur suçlarının kavuşturulmasına ilişkin mevcut Memurin Muhakematı Hakkında Kanunun yerini alarak memur suçları muhakemesini basitleştirmiş ve hızlandırmıştır. Bu yasanın metni için bkz. 2.12.1999 tarih ve 23896 sayılı Resmi Gazete. Ayrıca anılan yasanın eleştirisel değerlendirilmesine ilişkin olarak bkz. **YURTCAN** Erdener, Özel Soruşturma Kuralları- özellikle MMK ve Yeni yürürlüğe Giren MKYK (Memurların ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun)-/Ülkemizde Memur Yargılaması Kuralları, **Yargı Reformu 2000 Sempozyumu**, İzmir Barosu yay, İzmir, 2000, s.370-385 ; **ERKENCİ** Hüseyin, Memurin Muhakemat-ı Hakkında Kanun ile Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun Üzerinde Dütünceler, **Yargı Reformu 2000 Sempozyumu**, s.386-394.

145 9. maddenin 3. fıkrasına göre, Cumhurbaşkanınca izin verip vermeme halleri hariç olmak üzere(md. 9/g), Danıştay 2. Dairesi, 9. maddenin e, f ve g bentlerinde sayılan üst görevli memurlarla ilgili kovuşturma iznine karşı bu memurlar tarafından yapılan itirazlarla izin vermeme kararına karşı C. Savcılıklarınca yapılan itirazları, üç ay içinde(md. 9/4) kesin olarak karara bağlar.

IV. VARILAN SONUÇ

53. Ülkemizde gerek siyasal ve gerekse yönetsel yazlaşma konusunda pek çok önlem alındığı, ülke genelinde, yıllık vergi beyanname sistemi mevcut olmasa da, yozlaşma ile ilişkili olabilecek tüm kesimlerin mal bildirimine tabi tutulduğu açıktır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu tür suçlulukla mücadele amacıyla rüşvet suçuyla doğrudan ilişkisi bulunan kara para aklama eylemleri suç haline dönüştürülmüş ve ayrıca çıkar amaçlı örgütlü suçla mücadele, diğer ülkelerdeki örnekler dikkate alınarak yasal kurallara bağlanmıştır. Bu durumda hala ülkede yozlaşmadan söz ediliyorsa, sorunu mevzuattan çok uygulamada aramak gerekir. Bu durumda düşünülebilecek çözümler ise, yeterli ve duyarlı bir kamuoyunun oluşturulması, basının tarafsız haber verme anlayışı içinde olayların üzerine gitmesi, kolluk ve yargının tam bir tarafsızlıkla üzerlerine düşen görevi yapması şeklinde belirtilebilir. Bu doğrultuda Türkiye'de son zamanlarda kamu oyunda böyle bir duyarlılığın oluştuğunu, özellikle Devlet denetimine alınan bankalar skandalına ilişkin olarak gözlemlediğimizi söyleyebiliriz[146]. Ayrıca, enerji sektörü başta olmak üzere çeşitli örgütlü suç operasyonlarında üst düzey bürokratların da soruşturulup kovuşturulmaları kamu oyunda olumlu izler bırakan ciddi gelişmeler olarak umut vericidir.

---

146 Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun 18.6.1999 tarih ve 4389 sayılı Kanun ile kurulduğunu vurgulamak isteriz. Bu yeni kanun 23.6.1999 tarih ve 23734 sayılı Resmi Gazete yayınlanmış olup, iki ay önce başkan ve üyeleri belirlenmeden önce, metni 19.12.1999 tarih ve 23911 sayılı Resmi Gazete yayınlanan 17.12.1999 tarih ve 4491 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir. Banka skandalları çerçevesinde daha önce 22 Aralık 1999 tarihinden beri devlet denetimine alınan sekiz banka yanında Etibank ve BankKapital isimli iki özel banka da, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından 26 Ekim 2000 tarihinde Tasarruf Sigorta Fonuna devredilerek devlet kontrolüne alınmıştır, bu konuda bkz. 26 Ekim 2000 tarihli Hürriyet Gazetesi, s.13: «Etibank ve BankKapital de gitti». Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun 4389 sayılı Kanunun 14. maddesinin 3 numaralı fıkrasına göre alığı 123 nolu karar gereğince, bu kervana 6.12.2000 tarihinde Demirbank TAŞ de katılmıştır, bkz. 6.12.2000 tarih ve 24252 Mükerrer sayılı Resmi Gazete.